

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Nabývání státního občanství České republiky
udělením, prohlášením a pozbývání státního občanství
České republiky**

Jakub Peter

Plzeň 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Nabývání státního občanství České republiky udělením, prohlášením a pozbývání státního občanství České republiky“ zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem pro vědeckou práci obvyklým.

V Plzni, dne 29. března 2016

.....
Jakub Peter

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval JUDr. Václavu Henychovi za cenné připomínky a odborné rady. Dále chci poděkovat mé milované manželce Janě za její podporu.

Obsah

Úvod	1
I. Pojem státního občanství	3
I. I Mezinárodněprávní základ pojmu státního občanství	4
I. II Obsah pojmu státního občanství	6
I. III Subjekt pojmu státního občanství	6
II. Geneze institutu státního občanství v Českých zemích	7
II. I Právní úprava institutu státního občanství v letech 1811 až 1920	7
II. II Právní úprava institutu státního občanství v letech 1920 až 1948	8
II. III Právní úprava institutu státního občanství v letech 1948 až 1968	10
II. IV Právní úprava institutu státního občanství v letech 1969 až 1990	12
II. V Právní úprava institutu státního občanství v letech 1990 až 2013	14
III. Platná právní úprava institutu státního občanství	17
III. I Nabývání státního občanství narozením	19
III. II Nabývání státního občanství určením otcovství	20
III. III Nabývání státního občanství osvojením	22
III. IV Nabývání státního občanství nalezením	22
III. V Nabývání státního občanství v souvislosti se svěřením do náhradní péče	23
IV. Nabývání státního občanství udělením	24
IV. I Podmínky pro udělení českého státního občanství	25
IV. I. I Podmínka existence a délky trvání povoleného trvalého pobytu	26
IV. I. II Podmínka nepřetržitosti trvání trvalého pobytu	27
IV. I. III Podmínka trestní bezúhonnosti	28
IV. I. IV Podmínky znalosti českého jazyka a českých reálií	29
IV. I. V Podmínka plnění právních předpisů České republiky	30
IV. I. VI Podmínka prokázání zdrojů příjmů žadatele	31

IV. I. VII	Podmínka nezatěžování systému státní sociální podpory a pomoci v hmotné nouzi	32
IV. II	Prominutí podmínek pro udělení českého státního občanství	33
IV. II. I	Prominutí podmínky délky trvání povoleného trvalého pobytu	33
IV. II. II	Prominutí podmínky nepřetržitosti trvalého pobytu	34
IV. II. III	Prominutí podmínky znalosti českého jazyka a znalosti základních historicko-společenských reálií České republiky	35
IV. II. IV	Prominutí podmínky plnění právních předpisů České republiky	35
IV. II. V	Prominutí podmínky nezatěžování systému státní sociální podpory a pomoci v nouzi	35
IV. III	Správní řízení ve věci žádosti o udělení českého státního občanství	36
IV. III. I	Zahájení správního řízení	36
IV. III. II	Společná žádost	37
IV. III. III	Samostatná žádost pro nezletilou fyzickou osobu	37
IV. III. IV	Náležitosti žádosti	38
IV. III. V	Průběh správního řízení	41
IV. III. VI	Lhůty pro vydání rozhodnutí	42
IV. III. VII	Meritorní rozhodnutí	42
IV. III. VIII	Státoobčanský slib	43
IV. III. IX	Soudní přezkum rozhodnutí	44
IV. IV	Zvláštní případy udělení českého státního občanství	44
IV. IV. I	Udělení státního občanství na základě souhlasného prohlášení rodičů o určení otcovství	45
IV. IV. II	Udělení státního občanství dítěti, které je apatridou	46
IV. IV. III	Udělení státního občanství nalezené fyzické osobě starší 3 let	46

IV. IV. IV	Udělení státního občanství České republiky z důvodu významného přínosu pro Českou republiku	47
V.	Nabývání státního občanství prohlášením	49
V. I	Nabývání státního občanství prohlášením učiněným osobou, která pozbyla české nebo československé státní občanství	49
V. II	Nabývání státního občanství prohlášením učiněným osobou narozenou v době od 1. října 1949 do 7. května 1969 mimo území Československé republiky	51
V. III	Nabývání státního občanství prohlášením učiněným osobou, které byl neoprávněně vydán doklad prokazující státní občanství České republiky	51
V. IV	Nabývání státního občanství prohlášením učiněným přistěhovalci druhé generace	52
V. V	Nabývání státního občanství prohlášením dítěte svěřeného do náhradní péče	52
VI.	Pozbývání státního občanství	54
VI. I	Obnova řízení	55
Závěr		56
Resumé		58
Seznam použité literatury		59

Úvod

Nabývání českého státního občanství je v současné době živým a aktivně diskutovaným tématem. K aktuálnosti této otázky rovněž přispívá skutečnost, že dne 1. ledna 2014 nabyl účinnosti dlouhou dobu očekávaný zákon o státním občanství České republiky č. 186/2013 Sb.

Cílem mé práce je odpovědět na následující otázky: Jak probíhala geneze institutu státního občanství v České republice? Jaká je stávající právní úprava nabývání a pozbývání českého státního občanství na základě žádosti a formou prohlášení?

Co se týče metodologie mé práce, použil jsem monografii „Vědecká propeutika pro právníky“ od Viktora Knappa.

Má diplomová práce je rozdělena do šesti kapitol. V první kapitole vymezuji pojem státního občanství. Druhá kapitola je věnována stručnému historickému přehledu státoobčanského vztahu v českých zemích. Třetí až šestá kapitola pojednávají o platné právní úpravě státního občanství v České republice. Třetí kapitola popisuje zákon o státním občanství v obecné rovině. Ve čtvrté kapitole se věnuji nabývání státního občanství udělením. Z hlediska zákonných požadavků v oblasti hmotněprávní i procesní rozlišuji v případě udělení státního občanství proceduru obecnou a zvláštní. Ve čtvrté kapitole pojednávám o jednotlivých podmínkách udělení státního občanství, možnostech prominutí některých podmínek udělení státního občanství, správním řízení a zvláštních případech udělování státního občanství. Pátá kapitola pojednává o nabývání státního občanství prohlášením. Poslední kapitola je věnována pozbývání státního občanství a institutu obnovy řízení ve státoobčanských věcech. Jako primárních pramenů jsem použil stávající platnou právní úpravu státního občanství v České republice a právní úpravu předcházející, mezinárodních smluv a obyčejového obecně platného mezinárodního práva. Mezi použité prameny se řadí zejména zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky, Evropská úmluva o občanství z roku 1997, Všeobecná deklarace lidských práv přijatá v roce 1948, Úmluva o některých otázkách střetů zákonů o státním občanství z roku 1930. Sekundární prameny jsou zastoupeny rozhodnutími mezinárodních soudních orgánů a českých vnitrostátních soudů a správních orgánů, monografiemi, odbornými články a komentáři ke

shora zmíněným pramenům. Při vyhledávání informací jsem také používal internetové zdroje včetně databází s odbornými příspěvky.

I. Pojem státního občanství

Státní občanství je trvalým svazkem mezi fyzickou osobou a konkrétním státem. Pojem státního občanství nachází své místo jak v mezinárodním, tak vnitrostátním právu.

Legální definici státního občanství český právní řád neobsahuje. Nabízí se však definice tohoto pojmu obsažené v právní nauce a rozhodovací praxi soudů, konkrétně soudu ústavního.

V publikaci JUDr. Černého a JUDr. Valáška „*České státní občanství: Ucelený výklad právních předpisů upravujících státní občanství České republiky v návaznosti na státní občanství ČSR, ČSSR a ČSFR*“ je státní občanství definováno takto: „*Státní občanství je osobní právní poměr určité fyzické osoby k určitému státu bez ohledu k podobnému faktickému poměru založenému pobytem nebo bydlištěm v daném státu.*“¹

Autoři Ondřej a Potočný vymezují státní občanství jako trvalý právní svazek mezi jednotlivcem a konkrétním státem, jehož obsahem jsou vzájemná práva a povinnosti stanovená vnitrostátním právem toho kterého státu.²

Při stanovení definice pojmu státního občanství lze vycházet z nálezu Ústavního soudu č. 207/1994 Sb., který zní: „*Z obecného hlediska lze státní občanství definovat jako časově trvalý, místně neomezený právní vztah fyzické osoby a státu, který je proti vůli fyzické osoby zpravidla nezrušitelný, na jehož základě vznikají jeho subjektům vzájemná práva a povinnosti, spočívající zejména v právu fyzické osoby na ochranu ze strany státu na jeho území i mimo ně, v právu pobytu na jeho území a na právu účasti na jeho správě veřejných záležitostí.*“³

Z výše uvedeného textu je možno dovodit tři definující prvky státo-občanského svazku, a to trvalost tohoto vztahu, nezávislost institutu občanství na místě pobytu jeho držitele a existenci práv a povinností z tohoto vztahu plynoucích.

¹ ČERNÝ, Václav a VALÁŠEK, Miloš. *České státní občanství: Ucelený výklad právních předpisů upravujících státní občanství České republiky v návaznosti na státní občanství ČSR, ČSSR a ČSFR*. Praha: Linde Praha, a. s., 1996, s. 15 ISBN 80-7201-018-2.

² ONDŘEJ, Jan a POTOČNÝ, Miroslav. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část. 6. doplněné a rozšířené vydání*. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 51. ISBN 978-80-7400-398-1.

³ FILIP, Jan. *Státní občanství v judikatuře Ústavního soudu ČR. Právní zpravodaj: časopis pro právo a podnikání*, Praha: C. H. Beck, 2002, č. 4, s. 9– 11. ISSN 1212 -8694.

I. I Mezinárodněprávní základ pojmu státního občanství

Z hlediska mezinárodního práva je v státoobčanské problematice relevantní aspekt trvalého připoutání k určitému státu a otázky jeho vzniku, trvání a zániku⁴. Podmínky nabývání a pozbývání státního občanství, jakož i samotný obsah tohoto právního institutu je normován právem vnitrostátním, přičemž jsou však státy při určování podmínek vzniku a zániku státního občanství omezeny právem mezinárodním, a to smluvním i obecně platným.

Oblast vzniku státního občanství je normována jak smluvním, tak obecně platným mezinárodním právem. Kodifikační Haagská úmluva o některých otázkách střetů zákonů o státním občanství z roku 1930 stanoví, že je věcí vnitřního zákonodárství státu, kdo je jeho státním příslušníkem a toto musí být jinými státy uznáno za podmínky, že je vnitrostátní legislativa v souladu s mezinárodním právem.⁵

Z obecného mezinárodního práva lze například dovodit, že prvek trvalého připoutání je ve většině případů dán skutečností faktickou, tedy narozením fyzické osoby. Nejčastějším způsobem nabytí státního občanství je právě nabytí narozením. Pro tento způsob nabytí státního občanství se uplatňují dva základní principy, které jsou jednotlivými státy dále modifikovány a v různé míře ve vnitrostátní legislativě používány. Jedná se o principy *ius sanguinis* (právo krve), kdy dítě nabývá státní občanství svých rodičů bez ohledu na místo jeho narození a *ius soli* (právo půdy), kdy k nabytí státního občanství dochází podle místa narození dítěte.

K nabytí státního občanství dochází rovněž na základě právní skutečnosti či právního úkonu. K právními skutečnostem, v důsledku kterých dochází k nabytí státního občanství, patří sňatek, osvojení, přijetí funkce ve státní službě. K udělení státního občanství na základě žádosti fyzické osoby, tedy právního úkonu se váže rozsudek MSD ve věci *Nottebohm* z roku 1955, který mezinárodněprávní efektivitu aktu naturalizace spojuje s požadavkem společensky relevantního svazku fyzické osoby s určitým státem. Autoři publikace Čepelka, Č., Šturma, P. *Mezinárodní právo veřejné* shledávají, že shora uvedený rozsudek MSD vedl ke stabilizaci obecně platného mezinárodněprávního pravidla, kdežto autor Seidl-Hohenveldern má za to, že citovaný rozsudek MSD je s obecným mezinárodním právem v rozporu.

⁴ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, 326 s.

⁵ *The Hague Convention concerning Certain Questions.*

Oblast zániku státního občanství není obecným právem mezinárodním vůbec normována, ale uplatňuje se zde úprava smluvní, kterou na sebe státy vztáhly některé závazky, například závazek zákazu svévolného zbavení státního občanství proti vůli občana, který se objevuje ve Všeobecné deklaraci lidských práv⁶, plně spadá do normativity vnitrostátní. Mezi další smluvní instrumenty vážící se k problematice státního občanství patří Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950, Úmluva o postavení osob bez státní příslušnosti z roku 1954, Úmluva o státním občanství vdaných žen 1957, Úmluva o omezení případů bezdomovectví z roku 1961, Dohoda o omezení případů vícenásobného státního občanství a o službě v ozbrojených silách v případě vícenásobného státního občanství z roku 1963, Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace z roku 1965, Mezinárodní pakt o politických a občanských právech z roku 1966, Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1967, Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen z roku 1979, Úmluva o právech dítěte z roku 1989, Smlouva o Evropské unii z roku 1992, Evropská úmluva o státním občanství z roku 1997, Lisabonská smlouva z roku 2009.

Právo Evropské unie problematiku nabývání a pozbývání státního občanství neupravuje a plně respektuje vnitrostátní úpravu státního občanství členských států Evropské unie. Státní občanství členského státu Evropské unie je neoddělitelně spjato s unijním občanstvím. Evropská úmluva o státním občanství (č. 76/2004 Sb. m. s.) stanoví pouze obecné meze a ponechává právní úpravu státního občanství v kompetenci signatářských států, které jsou vázány povinností respektovat zásady vyplývající z mezinárodních smluv, mezinárodního obyčejového práva a všeobecně uznávaných zásad v oblasti státního občanství. Každý státní občan členského státu Evropské unie má současně i unijní občanství. Nabytím státního občanství některého z členských států Evropské unie se současně nabývá unijní občanství a pozbytím státního občanství členského státu Evropské unie se současně pozbývá i unijní občanství.

⁶ čl. 15 Všeobecné deklarace lidských práv.

I. II Obsah pojmu státního občanství

Obsahem státoobčanského svazku jsou vzájemná práva a povinnosti plynoucí z tohoto vztahu, například povinnost vojenské služby, aktivní i pasivní volební právo, právo na diplomatickou ochranu a právní pomoc v cizině, právo návratu do státu, ochrana před vydáním do ciziny, způsobilost k právním úkonům, která se řídí normami státu občanství fyzické osoby a státní občanství rovněž může být podmínkou výkonu některých povolání.

Obsah právního institutu státního občanství je upraven vnitrostátním právem konkrétních států. Každý stát si určuje sám, kdo jsou jeho občané a ostatní státy musí tuto legislativu uznat, ovšem za podmínky že je v souladu s mezinárodním právem.

I. III Subjekt pojmu státního občanství

Subjektem státoobčanského právního vztahu může být pouze fyzická osoba. V této souvislosti zmiňují pojem státní příslušnosti, který je například podle výše citované publikace Čepelky a Šturmy pojmem nadřazeným pojmu státního občanství, a to proto, že státní příslušností disponují fyzické i právnické osoby a rovněž prostředky mezinárodní dopravy.

II. Geneze institutu státního občanství na území České republiky

II. I Právní úprava institutu státního občanství v letech 1811 až 1920

První úprava státního občanství na území stávající České republiky byla obsažena v ustanoveních paragrafů 28 až 32 rakouského obecného zákoníku občanského z roku 1811 (dále „o. z. o.“, který byl doplněn několika dvorskými dekrety. Institut státního občanství byl propojen s institutem domovského práva, který zakládal například právo pobytu v obci a právo na zaopatření v případě chudoby. Státní občanství zde bylo definováno jako „plné používání občanských práv“⁷.

O. z. o. se v § 28 zabýval otázkou nabytí státního občanství narozením, jež podléhala principu *ius sanguinis*. Státní občanství nabývaly děti rakouského státního občana narozením.

Paragraf 29 o. z. o. upravoval podmínky naturalizace a stanovil, že cizinci nabývali rakouského státního občanství na základě nastoupení veřejné služby, dále desetiletým nepřetržitým bydlištěm, pokud nebyli odsouzeni ke trestu pro spáchání zločinu.

O. z. o upravoval rovněž možnost „propůjčení občanství, a to bez ohledu na skutečnost, zda cizinec provozoval živnost či řemeslo a před uplynutím desetiletého bydliště. Občanství mohlo být propůjčeno se zřetelem ke jmění, výdělečné schopnosti a mravnému chování žadatele.“⁸

V otázkách pozbývání státního občanství zákon výslovně odkazuje na zákony o vystěhování⁹ zakotvující možnost propuštění ze státního svazku za účelem vystěhování, resp. nabytí cizího státního občanství a dále pozbývání státního občanství v souvislosti se sňatkem státní občanky s cizincem a legitimací nezletilého státního občana cizincem.¹⁰

⁷ Císařský patent ze dne 12. června 1811, 946/1811 ř. z. obecný zákoník občanský, § 28.

⁸ Císařský patent ze dne 12. června 1811, 946/1811 ř. z. obecný zákoník občanský, § 30.

⁹ Císařský patent ze dne 12. června 1811, 946/1811 ř. z. obecný zákoník občanský, § 32.

¹⁰ Vystěhovalecký patent z roku 1832, státní zákl. zákon z roku 1867 č. 142 ř. z., zákon č. 71/1922 Sb., o vystěhovalectví.

II. II Právní úprava institutu státního občanství v letech 1920 až 1948

Rozpad Rakousko-Uherska způsobený jeho porážkou v 1. světové válce, vedl k nutnosti upravit právní postavení osob žijících na území nástupnických států, včetně právního zakotvení institutu státního občanství. Základy úpravy státního občanství byly obsaženy v následujících mírových smlouvách: Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými a sdruženými a Německem, podepsaná ve Versailles dne 28. června 1919, Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými a sdruženými a Rakouskem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919, Smlouva mezi čelnými mocnostmi spojenými a sdruženými a Československem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919 a Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými a sdruženými a Maďarskem, podepsaná v Trianonu dne 4. června 1920.

Po vzniku Republiky československé dne 28. října 1918 byl institut státního občanství vymezen samotnou Ústavní listinou Československé republiky – ústavním zákonem č. 121/1920 Sb., ústavním zákonem č. 236/1920 Sb., ze dne 09. 04. 1920, kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v Republice československé a dále ústavním zákonem č. 152/1926 Sb., o udělení státního občanství československého některým osobám, který upravoval udělení státního občanství bývalým uherským státním občanům.

První československá Ústavní listina Československé republiky přijatá Národním shromážděním dne 29. února 1920 zakotvovala princip jediného státního občanství a to formulací, že státní občanství je „*jediné a jednotné*“ a konstatováním, že „*státní příslušník cizího státu nemůže být zároveň příslušníkem Československé republiky*“.¹¹ Dále ústava právní úpravu institutu státního občanství svěřila zákonu.

Ústavní zákon č. 236/1920 Sb. navazoval a vycházel z principů převzatých z rakouských právních předpisů a zároveň zrcadlil změny související s nově vzniknuvší republikou. Ústavní zákon v souladu s ústavou zakotvoval možnost pouze jediného státního občanství. Žádná z následujících ústavních listin jednotnost československého státního občanství nepožadovala.

¹¹ § 4 Ústavní listiny z roku 1920.

V souvislosti se vznikem nového státu stanovil ústavní zákon nabývání státního občanství na základě skutečnosti, že má dotyčná osoba na území republiky stálé bydliště, narodila se na tomto území a nástupem státní služby.

Na základě opce mohly státní občanství nabýt osoby, které v minulosti měly domovské právo v některé z obcí nacházejících se na území nově vzniklé republiky, které však již mají bydliště v jiné obci na území bývalého Rakousko-Uherska. Dále byly k opci oprávněny osoby z území bývalého Rakousko-Uherska, které se cítily být rasou a jazykem Čechoslováci a dále němečtí státní občané československé národnosti žijící mimo území Hlučínska.¹²

Co se týče dalších způsobů nabývání státního občanství, bylo možno občanství nabýt narozením po otci, který byl českým státním občanem a v případě nemanželských dětí rovněž narozením české státní občance. Dále občanství nabývaly děti narozené na území Republiky československé, pokud by jinak neměly občanství žádné. Žena cizí státní příslušnosti nabývala československé státní občanství sňatkem s československým státním občanem. Na základě udělení mohl státní občanství získat cizinec za podmínky předcházejícího desetiletého pobytu, příslibu přiznání domovského práva a na základě projevu vůle cizince – žádosti.

Dále bylo možno nabýt státní občanství skrze legitimaci¹³ nemanželských dětí ve smyslu ustanovení § 160 a následujících Obecného zákoníku občanského. Podle monografie Františka Emmerta „*Dvojí občanství v českém právu*“ získávalo legitimací dítě československé občanství, legitimoval-li jej muž, který byl československým státním občanem. Bylo-li naopak dítě legitimováno cizincem, české občanství tímto pozbývalo.¹⁴

Okruh důvodu pozbytí občanství byl poměrně široký a institut pozbývání občanství byl upraven vícero zákony. Na základě zákona o vystěhovalectví č. 71/1922 ztráceli občanství ti vystěhovalci, kteří o propuštění ze státoobčanského svazku požádali. Českoslovenští občané s domovským právem na Slovensku a v Podkarpatské Rusi pozbývali občanství na základě desetileté nepřítomnosti – tedy pobytu v cizině bez platných dokladů či povolení československých úřadů. Samostatný zákon¹⁵ pak zakotvoval automatické pozbytí státního občanství ženami na základě uzavření sňatku s cizím státním příslušníkem. Ex lege státní občan-

¹² EMMERT, František. Česká republika a dvojí občanství. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 34.

¹³ Ustanovení paragrafů 160 a 161 o. z. o. obsahovala způsoby, na základě kterých byly děti zrozené mimo manželství pokládány za manželské. Mezi legitimační důvody se řadilo odpadnutí překážky manželství či dodatečný sňatek rodičů.

¹⁴ EMMERT, František. Česká republika a dvojí občanství. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 41.

¹⁵ Zákon č. 102/1947 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství sňatkem.

ství rovněž pozbývaly děti legitimované cizím státním příslušníkem. V období 1920 až 1949 se státního občanství dotýkala ještě řada dalších speciálních zákonů.

Legislativa, která vznikala v „době nesvobody“¹⁶, není československým právním řádem uznávána, a tak veškeré právní normy vydané na území Československa v době od 30. září 1938 do 4. května 1945 se nikdy nestaly součástí právního řádu. V období od roku 1939 do roku 1945, tedy během nacistické okupace, v podstatě ani nelze hovořit o existenci československého státního občanství, a proto jsou právní předpisy z tohoto období pro danou problematiku zcela irelevantní.¹⁷

II. III Právní úprava institutu státního občanství v letech 1948 až 1968

Právní úprava byla provedena ústavním zákonem č. 150/1948 Sb., Ústavou Československé republiky, ústavním zákonem č. 100/1960 Sb., Ústavou Československé socialistické republiky a zákonem o nabývání a pozbývání státního československého občanství č. 194/1949 Sb., který byl v roce 1953 doplněn zvláštním zákonem č. 34/1953 Sb., který upravoval státní občanství osob německé národnosti. Tento zákon umožňoval kolektivní udělení státního občanství osobám německé národnosti, které byly trvale usazeny v Československé republice.

Právní úprava institutu státního občanství v komunistické éře navazovala na úpravu předešlou, avšak nevyhnula se změnám souvisejícím s celkovým politickým vývojem tehdejšího Československa.

Co se týče právní úpravy zakotvené v Ústavě Československé republiky, byl z předcházející Ústavní listiny převzat princip jediného státního občanství.¹⁸ Ke změnám oproti předcházející právní úpravě patřilo zakotvení rovnosti mužů a žen, a to na základě ustanovení § 1 odst. 2 Ústavy: „*Muži a ženy mají stejné postavení v rodině i ve společnosti a stejný přístup ke vzdělání i ke všem povoláním, úřadům a hodnostem.*“¹⁹ V problematice nabývání občanství se však na úrovni zákona rovnost mužů a žen promítla do právní úpravy nabytí občanství narozením, avšak nikoli už sňatkem, o čemž pojednávám níže.

¹⁶ Začátek doby nesvobody je vymezen v článku 1, odst. 2 ústavního dekretu č. 11/1944 Úř. věst. čsl. a konec je stanoven vládní vyhláškou č. 31/1945 Sb.

¹⁷ EMMERT, F. Česká republika a dvojí občanství. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 45.

¹⁸ Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky, § 165.

¹⁹ § 1 odst. 2 ústavního zákona č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky.

Zákon o nabývání a pozbývání státního československého občanství č. 194/1949 Sb., neodkazoval na rakousko-uherské právní normy.²⁰ V novém zákoně byla obsažena právní úprava jak nabývání, tak pozbývání státního občanství. Státní občanství bylo možno nabýt narozením, sňatkem a naturalizací. Speciální úpravu nabývání státního občanství představoval zákon č. 34/1953 Sb., který upravoval státní občanství osob německé národnosti, které nebyly z území Československa odsunuty.

Narozením, pokud k němu došlo na území Československa, nabývalo státní občanství dítě, pokud alespoň jeden z jeho rodičů byl československé státní příslušnosti.²¹ Narodilo-li se dítě mimo území Československa, bylo k nabytí občanství požadováno, aby československými občany byli oba rodiče. Byl-li v tomto případě československým státním občanem pouze jeden z rodičů, bylo nutno do jednoho roku od narození dítěte požádat o uznání nabytí občanství. Změny doznalo i nabývání občanství dětmi narozenými na československém území, které by jinak byly apatridy. Nově státní občanství nabývaly děti na území narozené, jejichž původ nebylo možné zjistit.

Co se týče nabývání státního občanství sňatkem²², nemohly již ženy cizinky nabýt občanství sňatkem automaticky, ale na základě žádosti podané do šesti měsíců od uzavření manželství, do které mohly zahrnout i jejich potomky mladší 15 let. Touto formou však nebylo možno nabýt dvojí státní občanství, neboť bylo správními orgány Československé republiky požadováno prohlášení o pozbytí dosavadního státního občanství žadatelů.

K získání občanství naturalizací²³ stanovil zákon lhůtu pěti let pobytu na území. Dále bylo nutné vzdát se dosavadního státního občanství, což mohlo být dle zákonné úpravy z důvodů hodných zvláštního zřetele prominuto.

Zákon č. 34/1953 Sb., upravoval státní občanství osob německé národnosti, které nebyly z území Československa odsunuty.²⁴ Tento zákon přiznával občanství Němcům, kteří měli domovské právo v některé obci ke dni 31. 12. 1948, a kteří k 7. 5. 1953 československé občanství neměli. K nabytí občanství došlo bez projevu vůle těchto osob kolektivním udělením.²⁵

²⁰ EMMERT, František. Česká republika a dvojí občanství. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 45.

²¹ Zákon o nabývání a pozbývání státního československého občanství č. 194/1949 Sb., § 1.

²² Zákon o nabývání a pozbývání státního československého občanství č. 194/1949 Sb., § 2.

²³ Zákon o nabývání a pozbývání státního československého občanství č. 194/1949 Sb., § 3 a 4.

²⁴ Jedalo se zejména o osoby, kterým do 07. 05. 1953 nebylo vráceno československé občanství ve smyslu § 3 dekretu č. 33/1945 Sb.

²⁵ EMMERT, František. Česká republika a dvojí občanství. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 48.

Okruh okolností, za kterých docházelo k pozbytí československého státního občanství, se rozšířil. Zákon znal tři způsoby pozbytí státního občanství, a to sňatkem²⁶, propuštěním a odnětím občanství. Sňatkem s cizincem automaticky pozbývala občanství manželka, jestliže na základě právní úpravy státu manžela nabyla sňatkem manželovo státní občanství. Rokem 1962 však dochází ke změně, neboť je přijata Úmluva o státním občanství vdaných žen a nadále již nebylo možné automatické pozbytí státního občanství na základě uzavření manželství s cizím státním příslušníkem.

K propuštění²⁷ docházelo na základě žádosti českého státního občana, pokud pobýval v cizině a žádal o státní občanství cizího státu, jehož udělení bylo podmíněno pozbytím občanství dosavadního. Případně plánoval-li český státní občan vystěhování do ciziny a bylo li mu vydáno povolení k vystěhování.

Odnětí občanství bylo podle českého právního řádu přípustné.²⁸ Ministerstvo vnitra mohlo státní občanství odejmout, pokud se státní občan zdržoval v cizině a vyvíjel činnost státu nepřátelskou nebo jí podobnou, pokud státní občan opustil území nezákonným způsobem a pokud se státní občan zdržoval v cizině a neuposlechl výzvu k návratu. Dále mohlo být občanství odňato, pokud měla osoba vyjma občanství českého ještě jinou státní příslušnost, pobýval-li státní občan v cizině bez platného českého cestovního dokladu po dobu delší pěti let. K pozbytí občanství také docházelo v rámci trestního práva rozhodnutím soudu a uložením trestu ztráty občanství u trestných činů velezrady, vyzvědačství, opuštění republiky, válečného škůdnictví, válečné zrazy a vraždy na ústavním činiteli.

II. IV Právní úprava institutu státního občanství v letech 1969 až 1990

Právní úprava institutu státního občanství byla v letech 1969 až 1990 provedena ústavním zákonem č. 143/1968 Sb., o československé federaci, zákonem č. 165/1968 o zásadách nabývání a pozbývání státního občanství a zákonem České národní rady č. 39/1969 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České socialistické republiky.

Se vznikem Československé federace²⁹ vzniknul i institut republikového občanství. Právní úprava státního občanství zakotvená v zákoně 165/1968 o zá-

²⁶ Zákon o nabývání a pozbývání státního československého občanství č. 194/1949 Sb., § 5.

²⁷ Zákon o nabývání a pozbývání státního československého občanství č. 194/1949 Sb., § 6.

²⁸ Zákon o nabývání a pozbývání státního československého občanství č. 194/1949 Sb., § 7.

²⁹ Zákonem č. 143/1968 Sb., o československé federaci.

asadách nabývání a pozbývání státního občanství rozlišovala občanství federativní a republikové, přičemž občanství republikové bylo primární. Československé občanství bez vazby na republikové nebylo možno nabýt.³⁰ Zároveň se nikdo nemohl stát občanem obou republik najednou. Z hlediska mezinárodního však bylo jediným titulem občanství československé, neboť subjektem mezinárodního práva byla právě Československá socialistická republika.

Na federální zákon o státním občanství č. 165/1968 Sb. navazovaly zákony republikové, které obsah federálního zákona v podstatě zopakovaly. Jedná se o zákon České národní rady č. 39/1969 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České socialistické republiky a zákon Slovenské národní rady č. 206/1968 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství Slovenské socialistické republiky.

Určením, tedy ex lege s platností zákona přijímali obyvatelé občanství té republiky, kde se narodily. Ti občané, kteří se narodili v zahraničí, získávali občanství té republiky, kde měli hlášen trvalý pobyt ke dni 01. 01. 1969, případně té republiky, na jejímž území měli poslední trvalý pobyt. Nebylo-li možné podle výše uvedených pravidel občanství stanovit, volil si občan republikové občanství sám prohlášením. Děti narození po 01. 01. 1969 nabývaly státní občanství rodičů.³¹

Zákon 39/1969 Sb., upravoval v samostatném ustanovení – § 5 státní občanství dětí. Děti do věku 15 let sledovaly státní občanství jejich rodičů.

Nabývání státního občanství narozením bylo upraveno v § 8 zákona 39/1969 Sb. Narozením státní občanství nabývalo dítě, jehož oba rodiče byli občany totožné republiky, nabývalo státní občanství rodičů. Pokud byl jeden z rodičů českým a druhý slovenským státním občanem, nabývalo dítě občanství té republiky, na jejímž území se narodilo. Oproti předcházející úpravě, kdy v případě dítěte narozeného v cizině museli mít československé občanství rodiče oba, nově postačovalo k nabytí občanství narozením, pokud byl občanem republiky (České socialistické) alespoň jeden rodič. Již se nehledělo na pohlaví rodičů ani na skutečnost, zda je dítě manželské či nikoli.

Podle § 5 odst. 5 nabývalo občanství i dítě nalezené na území republiky, pokud se neprokázalo, že má nalezené dítě jiné státní občanství.

Nabytí občanství v souvislosti se sňatkem upravoval § 9 zákona 39/1969. Byl-li jeden z manželů občanem České socialistické republiky a druhý Slovenské

³⁰ Zákon č. 165/1968 o zásadách nabývání a pozbývání státního občanství, § 3.

³¹ Zákon č. 165/1968 o zásadách nabývání a pozbývání státního občanství, § 6.

socialistické republiky, bylo možno do šesti měsíců od uzavření manželství učinit volbu. Cizinka-žena měla možnost nabýt občanství, pokud uzavřela manželství s občanem České socialistické republiky a do šesti měsíců od uzavření manželství podala na okresním národním výboru žádost o jeho souhlas s nabytím občanství.

Nabývání občanství udělením obsahoval § 10 zákona 39/1969 Sb. Na základě žádosti mohl cizinec občanství nabýt, pokud na území pobýval nepřetržitě 5 let a pozbyl dosavadního státního občanství. V případě občanů Slovenské socialistické republiky, bylo možno občanství udělit, pokud byla tato osoba na území České socialistické republiky hlášena k trvalému pobytu.

K pozbytí státního občanství docházelo pouze propuštěním podle ustanovení § 14 zákona 39/1969, na základě žádosti občana. Státní občanství zanikalo dnem doručení listiny o propuštění. Podle ust. § 13 se státní občanství automaticky neztrácelo uzavřením manželství s cizincem a naopak automaticky pozbývalo nabytím republikového občanství slovenského.

Právní úprava tedy opustila institut odnětí státního občanství, ovšem pouze do doby, kdy byl zákon 39/1969 Sb., doplněn zákonným opatřením předsednictva České národní rady č. 124/1969 Sb., ze dne 06. 11. 1969, kterým se do zákona 39/1969 Sb., vložil § 14a obsahující úpravu odnětí státního občanství. Nově mohlo Ministerstvo vnitra odejmout občanství občanovi pobývajícimu v cizině, pokud současně naplňoval některou z dalších podmínek: poškozoval důležité zájmy ČSSR, neuposlechl výzvy k návratu z ciziny, pobýval v zahraničí déle než 5 let bez platného cestovního dokladu ČSSR, nezákonně opustil území ČSSR, vstoupil do organizace, která byla zaměřena proti státnímu zřízení ČSSR, vstoupil bez povolení do cizích vojenských služeb a nabyt jině státní občanství na vlastní žádost. Bez ohledu na místo pobytu bylo možno občanství odejmout, měla-li osoba současně i jiné státní občanství.

II. V Právní úprava institutu státního občanství v letech 1990 až 2013

I po pádu komunistického režimu byl institut státního občanství až do 31. 12. 1992 upraven zákonem č. 39/1969 Sb., který byl doplněn dvěma zákony, a to zákonem č. 88/1990 Sb., který rušil veškerá rozhodnutí Ministerstva vnitra o odnětí státního občanství emigrantům a zákonem č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, který rušil všechny soudní rozsudky z let 1948 až 1956 ukládající jako vedlejší trest ztrátu státního občanství.

Odnětí občanství bylo zpětně změněno na propuštění ze státního svazku. Osoby, kterým bylo za komunistického režimu odňato občanství, mohly do 31. 12. 1993 před zastupitelským úřadem České republiky nebo před příslušným orgánem na území České republiky písemně projevit vůli k zachování státního občanství. Osoby, které za komunistického režimu byly ze státoobčanského svazku propuštěny, mohly za zjednodušených podmínek požádat o udělení státního občanství.

V roce 1991 byla do českého právního řádu zakotvena zásada zákazu ztráty občanství proti vůli fyzické osoby, a to na základě novelizace článku 5 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci, který stanovil: „*nikdo nemůže být proti své vůli zbaven státního občanství.*“ Tato zásada byla později vtělena i do textu nové ústavy, a to v článku 12.

Po vzniku samostatné České republiky dne 01. 01. 1993 vstoupila v tentýž den v platnost nová ústava – ústavní zákon č. 1/1993 Sb., a zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky.

Podle zákona č. 40/1993 Sb., bylo možno nabýt státní občanství narozením, udělením, osvojením, určením otcovství a nalezením. Zákon č. 40/1993 Sb., rovněž obsahoval úpravu nabytí občanství v souvislosti se zánikem Československé federace.

Narozením podle § 3 zákona č. 40/1993 Sb., státní občanství nabývaly děti, pokud alespoň jeden z rodičů byl v okamžiku jeho narození českým státním občanem. Místo narození dítěte nebylo rozhodné.³² Děti narozené v manželství, kde jeden z manželů byl českým a druhý slovenským státním občanem nabývaly ex lege dvojí státní občanství.³³

Naturalizaci upravovala ustanovení paragrafů 7 až 12 zák. č. 40/1993 Sb., Udělením na základě žádosti cizince nebo apatridy bylo možno státní občanství nabýt, pokud žadatel splňoval podmínku nejméně pětiletého trvalého pobytu, prokázal, že pozbyl dosavadní státní občanství, v posledních pěti letech nebyl pravomocně odsouzen za úmyslný trestný čin a prokázal znalost českého jazyka.

K pozbytí státního občanství docházelo na základě prohlášení ve smyslu § 16 zákona č. 40/1993 Sb., kdy se občanství mohla vzdát osoba, která trvale žila v zahraničí a měla vedle českého i jiné státní občanství. Dále k pozbytí státního občanství docházelo podle § 17 zákona č. 40/1993 Sb., v souvislosti s okamžikem nabytí jiného státního občanství na vlastní žádost. Osoby, které nabyli jiné státní

³² EMMERT, F. Česká republika a dvojí občanství. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 59.

³³ EMMERT, F. Česká republika a dvojí občanství. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 61.

občanství sňatkem nebo narozením, české státní občanství neztrácely. Za svůj poměrně dlouhý život daný její platností došla právní úprava řady novelizací – byla celkem šestkrát novelizována a čtyřikrát změněna v souvislosti se změnami jiných právních předpisů.

V roce 1999 byl přijat zvláštní zákon č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů. Tento zákon umožňoval obnovu státního občanství československých emigrantů, kteří pozbyli občanství v době od 25. 02. 1948 do 28. 03. 1990.

Podrobněji se k jednotlivým způsobům nabývání a pozbývání státního občanství podle zákona č. 40/1993 Sb., vyjadřuji v následující části mé práce, kde srovnávám právní úpravu nabývání a pozbývání státního občanství podle právní úpravy zakotvené v zákoně č. 40/1993 Sb. a podle stávající platné úpravy v zákoně č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

III. Platná právní úprava institutu státního občanství

Česká právní úprava státního občanství je provedena právními normami různé právní síly, od norem ústavních po prováděcí vyhlášky, avšak ponejvíce spadají právní předpisy upravující státoobčanské vztahy do oblasti správního práva, kde jsou zakotveny v samostatném zákoně.

Ústavní základy české právní úpravy státního občanství jsou zakotveny v článku 12 Ústavy České republiky, který stanoví, že: „*Nabývání a pozbývání státního občanství České republiky stanoví zákon. Nikdo nemůže být proti své vůli zbaven státního občanství.*“ V roce 2007 byl připraven návrh ústavního zákona o státním občanství, který měl především zakotvit, že na udělení státního občanství není právní nárok, což byla nejspíše snaha o překonání judikatury Nejvyššího správního soudu, podle níž na udělení státního občanství je subjektivní právo.³⁴

Zákonná úprava institutu státního občanství je provedena zákonem č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (dále jen „zákon“). Státní občanství je nadále trvalým a nezrušitelným³⁵ svazkem mezi fyzickou osobou a státem.

Úvahy o vytvoření nové právní úpravy státního občanství lze datovat přibližně o jednu dekádu zpět, kdy v roce 2003 při opětovném projednávání novely zákona o státním občanství vláda České republiky rozhodla, že bude zpracována analýza právní úpravy nabývání a pozbývání státního občanství.³⁶

Podle důvodové zprávy je hlavními cíli právní úpravy: „*vytvořit podmínky pro nabytí a pozbytí státního občanství České republiky a předejít vzniku případů bezdomovectví jako nežádoucího osobního statusu fyzických osob.*“³⁷ Dalším cílem je dle důvodové zprávy vyřešit problematiku nabývání státního občanství České republiky v souvislosti se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky.

³⁴ BAHÝLOVÁ, Lenka; FILIP, Jan; MOLEK, Pavel, PODHRÁZKÝ, Milan; SUCHÁNEK, Radvan; ŠIMÍČEK, Vojtěch, VYHNÁLEK, Ladislav. *Ústava České republiky*. 1. vyd. Praha: Linde, 2010. 1533 s. [dále jen Šimíček (2010)]. ISBN 978-80-7201-814-7. S. 1507.

³⁵ S výjimkou obnovy řízení o udělení státního občanství nebo o prohlášení o státním občanství v případě, že do tří let od získání státního občanství vyjde najevo, že státní občanství uděleno být nemělo. Této problematice se budu věnovat v dalším textu práce.

³⁶ Usnesení vlády ze dne 24. února 2003 č. 186.

³⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky, s. 49.

Státní občanství České republiky je možno nabyt narozením, určením otcovství, osvojením, nalezením, udělením a prohlášením. Nabytí státního občanství České republiky narozením, určením otcovství a osvojením je spojeno s požadavkem, aby státní občanství České republiky měl alespoň jeden z rodičů, případně osvojitelů. K nabytí státního občanství narozením dochází bez projevu vůle dítěte či rodičů. Nabytí státního občanství jiným způsobem než narozením je spojeno s projevem vůle fyzické osoby či existencí zákonem stanovené právní skutečnosti.

K pozbytí státního občanství České republiky může dojít pouze prohlášením.

Jednou ze zásadních změn, které s sebou nese nová právní úprava je přípustnost vícenásobného státního občanství u českých státních občanů a rovněž v případě cizích státních příslušníků žádajících o udělení českého státního občanství. Od vstupu nové právní úpravy v platnost, tedy od 01. 01. 2014 mohou mít státní občané české republiky a rovněž cizí státní příslušníci neomezený počet státních občanství. Český státní občan nabytím jiného občanství české občanství nepozbývá, tak, jak tomu bylo podle právní úpravy platné do 31. 12. 2013.

V této souvislosti je nutno poukázat na skutečnost, že ačkoli česká právní úprava umožňuje výkon vícero státního občanství bez omezení, je na každém, kdo žádá o české občanství, aby si zjistil, zda nabytí a výkon vícero státního občanství rovněž připouští právní úprava státu, jehož je žadatel o české státní občanství občanem.

Stávající právní úprava obsahuje jak prvky činící nabytí státního občanství složitější, tak prvky které jej oproti úpravě předchozí zjednodušují. Ke ztížení podmínek nabývání českého občanství cizinci dochází jednak stanovením podmínek zcela nových a jednak zpřísněním těch, které už jsou ve stávající úpravě obsaženy. Zpřísnění stávajících podmínek je možno spatřovat v nově zákonem stanovené existenci vztahu žadatele k České republice, v prodloužení lhůt pro vydání rozhodnutí, ve vyloučení některých rozhodnutí ministerstva vnitra ze soudního přezkumu, zavedení požadavku testů DNA pro děti ze smíšených rodin a v novém systému testování jazykových a všeobecných kulturních a geografických znalostí o České republice pro žadatele. Nově musí ale žadatel zaplatit i za zkoušku z českého jazyka (3 300 Kč) a zkoušku z reálií (1 600 Kč).³⁸ Naopak

³⁸ EMMERT, František. Přináší nový zákon o státním občanství liberalizaci, nebo naopak posiluje mocenskou autoritu státu? Právní rozhledy, Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, roč. 2014,

mezi změny zjednodušující nabývání českého státního občanství patří možnost vykonávat vícere státní občanství. Stávající právní úprava zlepšuje postavení některých přistěhovalců druhé generace a přiznává jim právní nárok na občanství, které mohou získat v rámci zjednodušeného postupu prohlášením. Další z hlediska osob ucházejících se o české státní občanství pozitivní změnou je snížení správních poplatků ve věcech udělení a prohlášení.

V souvislosti s přijetím stávajícího zákona došlo ke změně zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů a podle platné právní úpravy činí správní poplatek za udělení státního občanství pro zletilou fyzickou osobu 2 000 Kč a pro nezletilou fyzickou osobu 500 Kč. V případě azylanta je vybírán správní poplatek ve výši 500 Kč. Ministerstvo vnitra může z důvodů hodných zvláštního zřetele snížit správní poplatek za udělení státního občanství České republiky v případě zletilé fyzické osoby až na částku 500 Kč, v případě nezletilé fyzické osoby a azylanta až na částku 100 Kč. Poplatek za přijetí prohlášení o státním občanství České republiky činí 500 Kč. Poplatek za udělení státního občanství se hradí pouze v případě kladného vyřízení žádosti. Samotné podání žádosti není zpoplatněno.³⁹

V ustanovení § 3 zákona je vyjmenováno sedm způsobů, kterými lze nabýt státní občanství České republiky, a to narozením, určením otcovství, osvojením, nalezením na území České republiky, udělením, prohlášením a konečně v souvislosti se svěřením do ústavní, pěstounské nebo jiné formy náhradní péče.

III. I Nabývání státního občanství narozením

Prvním a statisticky nejčastějším způsobem nabytí českého státního občanství je nabývání státního občanství narozením. Tento způsob nabývání státního občanství je obsažen v § 4 a § 5 zákona.

V tomto směru zákon praví, že dítě nabývá státní občanství České republiky narozením, je-li v den jeho narození alespoň jeden z rodičů státním občanem České republiky.⁴⁰

Dítětem se dle zákonné úpravy rozumí fyzická osoba mladší 18 let, pokud nenabyla plné svéprávnosti, což reflektuje vymezení pojmu dítěte obsažené § 30

č. 10, s. 343 -349. ISSN 1210 -6410.

³⁹ Zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, položka 8.

⁴⁰ § 4 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

občanského zákoníku a rovněž článku 1 Úmluvy o právech dítěte a článku 2 Evropské úmluvy o státním občanství.⁴¹

Vůdčím principem je pro případ nabytí státního občanství narozením princip *ius sanguinis*, tedy dítě nabývá státní občanství České republiky, pokud je alespoň jeden z jeho rodičů v době narození dítěte státním občanem České republiky. Místo narození dítěte ani skutečnost, že narozením může nabýt i jiné státní občanství, nehrají v tomto případě roli. Tato úprava však nedopadá na případy, kdy nejsou rodiče dítěte sezdáni a jeho matka není státní občankou České republiky. Státní občanství dětí narozených mimo manželství, kdy jejich matka je cizinkou nebo bezdomovkyní a k dítěti je určeno otcovství českým státním občanem, je řešena v ustanoveních upravujících nabytí státního občanství České republiky určením otcovství občanství České republiky nabývá narozením i dítě, které se narodí na jejím území a které by se jinak stalo osobou bez státního občanství, pokud jsou oba rodiče dítěte bezdomovci a alespoň jeden z nich má na území České republiky ke dni narození dítěte povolen pobyt na dobu delší než 90 dnů.⁴²

III. II Nabývání státního občanství určením otcovství

Nabývání státního občanství určením otcovství nalezneme v ustanoveních § 6 a § 7 zákona. K nabývání státního občanství určením otcovství dochází, po splnění zákonem stanovených podmínek, *ex lege*. V ustanovení § 28 zákon pamatuje na případy, kdy dítě nenabýlo české občanství přímo ze zákona a umožňuje, aby takové dítě nabylo státní občanství na základě žádosti o udělení státního občanství.

Z hlediska nabývání státního občanství určením otcovství je rozhodné, zda k určení otcovství došlo na základě rozhodnutí soudu či formou souhlasného prohlášení rodičů. Tak jako je tomu v jiných ustanoveních zákona, i zde se jako červená nit zákonem táhne rozdělení cizinců-uchazečů o české státní občanství na cizince pocházející z členských zemí Evropské unie a EHP a státní příslušníky tzv. „třetích zemí“, tedy cizince pocházející ze zemí mimo Evropskou unii a Evropský hospodářský prostor.

⁴¹ § 2 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁴² § 5 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

Podle znění § 6 zákona dítě, jehož matka není státní občankou České republiky, nabývá státní občanství České republiky přímo ze zákona, a to dnem nabytí právní moci rozhodnutí soudu o určení otcovství státního občana České republiky.⁴³ K nabytí státního občanství České republiky tak v těchto případech bude docházet ex lege. Uvedené ustanovení vychází z toho, že určení otcovství provedené soudem v rámci soudního řízení dává dostatečnou jistotu o tom, že soudem určený otec dítěte je jeho skutečným otcem a je tak možné bez dalšího z pouta mezi otcem, českým státním občanem, a dítětem odvodit nabytí českého státního občanství pro dítě.

Stejně jak tomu bylo v předchozím případě, dochází rovněž k nabytí státního občanství na základě souhlasného prohlášení rodičů o otcovství ex lege. Co se týče nabytí státního občanství České republiky v případě, kdy bylo otcovství určeno na základě souhlasného prohlášení rodičů před matričním úřadem, je z hlediska procesního postupu relevantní v jakém pobytovém režimu matka dítěte v České republice pobývá.

K dítěti, jehož matka je občankou Evropské unie, občankou Švýcarské konfederace, občankou státu, který je vázán Dohodou o Evropském hospodářském prostoru, nebo bezdomovkyní, nabývá státní občanství České republiky dnem, kdy bylo učiněno souhlasné prohlášení rodičů o určení otcovství státního občana České republiky.⁴⁴

V ostatních případech souhlasného určení otcovství státního občana České republiky, tedy pokud prohlášení o určení otcovství učiní otec, který je českým státním občanem spolu s matkou, která je státní občankou některé z tzv. třetích zemí – zemí mimo Evropskou unii a EHP je nutno příbuzenský vztah mezi dítětem a otcem jednoznačně prokázat genetickou zkouškou ve formě znaleckého posudku podle zákona o znalcích a tlumočnících. Po doložení znaleckého posudku zapíše matriční úřad k dítěti státní občanství České republiky. Tento postup zákonodárce podle důvodové zprávy⁴⁵ zvolil pro vyšší stupeň jistoty a k vyloučení

⁴³ § 6 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁴⁴ § 7 odst. 1 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁴⁵ Komentář k § 7 zákona obsažený v důvodové zprávě zní: „K nabytí státního občanství České republiky bude docházet také v případech jiných než shora uvedených, pokud bude souhlasné určení otcovství státního občana České republiky doprovázeno jednoznačným prokázáním otcovství genetickou zkouškou. V těchto případech zapíše matriční úřad po předložení dokladu o genetické zkoušce k dítěti státní občanství České republiky. Vychází se z toho, že rovněž genetická zkouška bez jakýchkoliv pochybností prokazuje biologické otcovství muže, který společně s matkou učiní souhlasné prohlášení o určení otcovství. V takovém případě pak nemohou vznikat pochybnosti o účelovém charakteru souhlasného prohlášení o určení otcovství v souvislosti s možností nabytí českého státního občanství dítětem a dítě tak prostřednictvím svého taktó určeného

nabytí státního občanství na základě účelového prohlášení o určení otcovství.⁴⁶ Předchozí právní úprava nabývání státního občanství určením otcovství formou souhlasného prohlášení rodičů nevázala na splnění žádných dalších podmínek⁴⁷. Nový zákon tedy úpravu pro děti nesezdaných státních příslušnic třetích zemí oproti dosavadní právní úpravě zpřísnil.

III. III Nabývání státního občanství osvojením

Rovněž v případě nabytí státního občanství osvojením počítá zákonodárce s nabýváním občanství ex lege. Zákon nepočítá s možností, že by osvojením nabyla státní občanství osoba zletilá.

Podle paragrafu 8 zákona nabývá nezletilá osoba státní občanství České republiky dnem nabytí právní moci rozhodnutí o osvojení, a to za splnění následujících podmínek: k osvojení došlo rozhodnutím orgánu České republiky, tedy rozhodnutím soudu a zároveň je alespoň jeden z osvojitelů státním občanem České republiky. V tomto bodě zákon kopíruje předcházející právní úpravu.

Zákon zcela nově upravuje případ, kdy došlo k osvojení dítěte orgánem cizího státu. Pokud došlo k osvojení dítěte rozhodnutím orgánu cizího státu a alespoň jedním z osvojitelů je státní občan České republiky, nabývá dítě státní občanství České republiky dnem nabytí právní moci rozhodnutí o uznání osvojení ve smyslu § 63 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.⁴⁸

III. IV Nabývání státního občanství nalezením

Dále zákon upravuje případ dítěte nalezeného na území České republiky, jehož totožnost se nepodařilo zjistit. Zákon zde stanoví věkovou hranici tři let stáří dítěte. Pokud nalezené dítě tuto věkovou hranici nepřekročí, nabývá státní občanství České republiky ex lege dnem nalezení na území České republiky avšak za současné aplikace rozvazující podmínky, že do 6 měsíců ode dne nalezení nevyjde najevo, že nalezenec nabyl státní občanství jiného státu.⁴⁹

otce, státního občana České republiky, nabude české státní občanství. Pro vyšší stupeň jistoty se požaduje pro doklad o genetické zkoušce forma znaleckého posudku.“

⁴⁶ § 7 odst. 2 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁴⁷ § 4 písm. a) zákona o nabývání a pozbývání státního občanství.

⁴⁸ § 9 odst. 2 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁴⁹ § 10 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

V případě fyzických osob starších 3 let se postupuje podle ustanovení § 30 zákona, který upravuje zjednodušený postup nabytí státního občanství udělením na základě žádosti.

III. V Nabývání státního občanství v souvislosti se svěřením do náhradní péče

Zcela nově zákon upravuje možnost nabytí státního občanství svěřením do náhradní péče. Tento institut je obsažen v ustanovení § 38 zákona. Státní občanství České republiky tak nabývá dítě, které se narodí na území České republiky a v souladu se zvláštními předpisy, tedy se zákonem o pobytu cizinců a zákonem o azylu se zde legálně zdržuje a kumulativního naplnění podmínky, že v době narození dítě bylo a ke dni získání občanství stále je bezdomovcem. Dítě v tomto případě nabývá státní občanství ex lege dnem právní moci rozhodnutí soudu o svěřením do náhradní péče.

IV. Nabývání českého státního občanství udělením

Paragrafy 11 až 30 zákona pojednávají o problematice nabývání českého státního občanství udělením na základě žádosti cizince nebo bezdomovce.

V tomto případě nabude žadatel státní občanství na základě jeho právního úkonu a nikoliv v závislosti na státním občanství jiné fyzické osoby či existenci právní skutečnosti. Nabytí státního občanství České republiky udělením je druhým nejčastějším způsobem nabytí státního občanství České republiky. Prvenství drží nabytí státního občanství narozením.

Hmotněprávně lze v zákonné úpravě spatřovat dvojí přístup k problematice nabývání státního občanství udělením, a to v rámci procedury obecné a dále pak v rámci speciálních případů taxativně upravených v zákoně, kdy k udělení státního občanství nemusí být splněny podmínky a doloženy náležitosti žádosti jinak zákonem požadované. Jedná se o zjednodušené udělení státního občanství České republiky těm osobám, které prokážou, že udělení státního občanství bude významným přínosem pro Českou republiku z hlediska vědeckého, vzdělávacího, kulturního, či sportovního, dále se jedná o případy, kdy dojde k nalezení osoby na území České republiky starší 3 let.

Zákon rovněž upravuje procesní stránku nabývání státního občanství a právní úprava v něm obsažená tak představuje lex specialis ke správnímu řádu.

V § 12 zákona zákonodárce stanoví, že na udělení státního občanství České republiky není právní nárok. V důvodové zprávě k tomuto paragrafu zákona je možno se dočíst, že na udělení státního občanství České republiky není právní nárok z důvodu právní jistoty. Zákonodárce dále poukazuje na skutečnost, že rozhodování o udělení státního občanství České republiky je výkonem státní suverenity a je věcí České republiky, komu státní občanství udělí. Výše uvedená floskule však neznamená, že správní orgán bude rozhodovat, komu státní občanství udělí zcela libovolně. Správní orgán příslušný k rozhodování o žádostech je vázán obecnými zásadami správního řízení, a tak, mimo jiné, musí ve stejných případech rozhodovat stejně a své negativní rozhodnutí řádně odůvodnit.

Z hlediska právního nároku na získání státního občanství je nutno uvést, že v případě nabytí občanství udělením na základě žádosti podle ust. § 14 zákona a rovněž podle ust. § 16 zákona, není na udělení státního občanství právní nárok. Jinak tomu je v případě nabývání státního občanství udělením podle ustanovení paragrafů 28–30 zákona a dále prohlášením, kdy na státní občanství právní nárok

existuje. Pokud prohlášovatel splňuje zákonné podmínky prohlášení, má právo státní občanství získat. Stávající právní úprava rozšiřuje okruh osob, které mohou nabýt občanství prohlášením. Na státní občanství mají podle zákona nárok osoby, které pozbyly české nebo československé státní občanství před datem 01. 01. 2014, občané ČSFR, kteří nebyli občany České republiky ani Slovenské republiky, osoby, kterým byl neoprávněně vydán doklad prokazující občanství České republiky, pokud byly v dobré víře a přistěhovalci druhé generace. Možnosti získání státního občanství prohlášením se věnuji v kapitole V.

IV. I Podmínky pro udělení českého státního občanství

Podmínky udělení českého státního občanství jsou vyjmenovány v ustanovení § 14 zákona. Jedná se o výčet taxativní, stejně jako tomu bylo v případě úpravy předcházející. Skutečnost, že se jedná o výčet úplný, byla opakovaně vyslovena v judikatuře Nejvyššího správního soudu, například v rozsudku č. j. 2 As 55/2007 - 77 NSS uvádí: „*Při výkladu § 7 odst. 1 zákona o nabytí a pozbytí státního občanství není možno považovat výčet pěti podmínek za pouze demonstrativní, umožňující jejich rozšíření na základě volné úvahy správního orgánu. Naopak se jedná o výčet taxativní, rozšiřitelný jedině na základě jiného výslovného zákonného ustanovení.*“⁵⁰ Ke stejnému závěru došel NSS například v rozsudku sp. zn. 2 As 31/2005 – 78 ze dne 4. 5. 2006 či v rozsudku 7 As 136/2015-33 ze dne 30. června 2015. Shora uvedená judikatura se vztahuje na správní řízení ve věci žádosti o nabytí státního občanství podle předcházející právní úpravy. Skutečnost, že výčet podmínek pro udělení občanství obsažený v současné právní úpravě je rovněž taxativní výslovně zmiňuje zákonodárce v důvodové zprávě k ust. § 13 odst. 1.⁵¹

Státní občanství České republiky se uděluje na základě právního úkonu, kterým je podání žádosti fyzické osoby – cizince nebo bezdomovce. V důvodové zprávě zákonodárce odlišuje předpoklad a samotné zákonné podmínky pro udělení občanství.

⁵⁰ Rozsudek NSS č. j. 2 As 55/2007 – 77 ze dne 31. července 2008.

⁵¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky, s. 56; Druhý odstavec komentáře k ust. § 13 odst. zní: „*Kromě shora uvedeného obecného předpokladu bude možné státní občanství České republiky udělit, pokud žadatel splňuje zákonné podmínky pro udělení státního občanství České republiky taxativně uvedené v § 14.*“

Předpokladem udělení státního občanství je žadatelova integrace do české společnosti.⁵² Zákon demonstrativně uvádí oblasti, ve kterých má být žadatel o české státní občanství integrován. Jde zejména o hlediska rodinné, pracovní a sociální. K naplnění předpokladu integrace žadatel nemusí prokázat integraci ve všech shora uvedených oblastech, nýbrž k prokázání integrace bude postačovat naplnění i pouze jedné ze shora uvedených oblastí. V tomto bodě tedy stávající zákon oproti předcházející právní úpravě nově výslovně požaduje, aby žadatel prokázal míru jeho integrace do české společnosti. Ač předchozí právní úprava tento požadavek výslovně neuváděla, byla míra integrace cizince v rámci rozhodování o udělení státního občanství v praxi Ministerstva vnitra zohledňována. Znění současného zákona však ve srovnání s úpravou předešlou nově přenáší důkazní břemeno za správního orgánu na samotného žadatele.

Stávající zákon nově zavádí vylučující klauzuli a státní občanství nepřiznává žadateli, který ohrožuje bezpečnost státu, jeho svrchovanost a územní celistvost, demokratické základy, životy, zdraví, nebo majetkové hodnoty.⁵³ Předcházející právní úprava ukládala správnímu orgánu povinnost posoudit žádost z hlediska bezpečnosti státu a v konečném důsledku se rozhodovací praxi nic podstatného nemění.⁵⁴

IV. I. I Podmínka existence a délky trvání povoleného trvalého pobytu

Žadatel musí splňovat podmínky stanovené v § 14 zákona. První podmínkou je trvalý pobyt žadatele po zákonem předpokládanou dobu. Tak jako tomu bylo u předchozí právní úpravy, je trvalý pobyt klíčovou podmínkou pro nabytí státního občanství České republiky udělením. Zákonodárce vychází z toho, že dlouhodobý pobyt, neřku-li pobyt na základě víza nad 90 dnů je cizinci povolán pouze na omezenou dobu a za konkrétním účelem, a nevyjadřuje proto dostatečně vysokou míru integrace cizince. Naopak trvalý pobyt je cizinci povolán za účelem stálého života v České republice, a proto lze u držitelů povolení k trvalému pobytu očekávat vysokou míru integrace do české společnosti. Pro definici pojmu trvalého pobytu zákonodárce odkazuje na zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (zákon o pobytu cizinců) a zákon č. 325/1999 Sb., o azylu

⁵² § 13 odst. 1 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁵³ § 13 odst. 2 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁵⁴ § 10 odst. 3 zákona 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství.

a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu), ve znění pozdějších předpisů. Za trvalý pobyt je proto považován pobyt cizince na základě povolení k trvalému pobytu či udělené mezinárodní ochrany ve formě azylu.⁵⁵

Nově zákon požadovanou dobu povoleného trvalého pobytu stanoví rozdílně pro různé skupiny žadatelů. V případě cizinců, kteří jsou státními občany zemí mimo Evropskou unii a Evropský hospodářský prostor, zákon požaduje trvání povoleného trvalého pobytu nepřetržitě po dobu alespoň 5 let. Zákon nově stanoví kratší dobu trvání povoleného trvalého pobytu v případě, že je žadatel občanem státu Evropské unie, Švýcarské konfederace, Islandské republiky a Norského království. Pro společně zmíněný okruh osob je doba trvalého pobytu vymezena třemi roky.

Další skupinu žadatelů tvoří osoby již dlouhodobě pobývající v České republice. O udělení českého státního občanství je oprávněn požádat držitel povolení k trvalému pobytu, či azylant žijící v České republice po dobu, která společně s oprávněným pobytem na území České republiky bezprostředně předcházejícím pobytu trvalému dosahuje nejméně 10 let, což odráží znění čl. 6 odst. 3 Evropské úmluvy o státním občanství. Do doby oprávněného pobytu se započítává doba jakéhokoli oprávněného pobytu na území České republiky před dosažením 18 let věku. Osobám zletilým se započítává pobyt na základě povolení k dlouhodobému pobytu ve smyslu zákona o pobytu cizinců.

IV. I. II Podmínka nepřetržitosti trvání trvalého pobytu

Zákon dále stanoví podmínku nepřetržitosti trvání trvalého pobytu. Státní občanství České republiky lze udělit, pokud žadatel prokáže, že se na území České republiky skutečně zdržuje alespoň v rozsahu jedné poloviny shora specifikované doby pobytu.

Zákon zároveň zakotvuje časová období, která se i přes skutečnost, že žadatel v České republice nepobýval, za dobu jeho nepřítomnosti na českém území nepovažují. Jsou jimi jednotlivá období nepřítomnosti žadatele v České republice, která nepřesáhla dva na sebe navazující měsíce. Jakýkoli pobyt žadatele mimo území České republiky nepřesahující dva měsíce tedy není z hlediska splnění podmínky nepřetržitosti pobytu relevantní. Co se týče pobytů mimo

⁵⁵§ 14 odst. 1 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

Českou republiku přesahujících dva měsíce, požaduje zákon k uplatnění presumpce nepřetržitého pobytu na území kumulativní splnění dvou podmínek, a to objektivní podmínky časové, kdy pobyt mimo území nesmí přesáhnout šest měsíců a subjektivní podmínky dané závažným důvodem zejména těhotenstvím a narozením dítěte, vážným onemocněním, studiem, odborným školením nebo pracovní cestou.⁵⁶

Předcházející právní úprava požadovala trvalý pobyt po dobu nejméně 5 let a současně vyžadovala, aby se žadatel po tuto dobu na území České republiky převážně zdržoval.⁵⁷ Podle stávající právní úpravy je žadateli nově stanovena povinnost prokázat, že se na území České republiky skutečně zdržuje alespoň v rozsahu jedné poloviny doby pobytu a tímto došlo k přesunutí důkazního břemene na žadatele.

IV. I. III Podmínka trestní bezúhonnosti

Další zákonnou podmínkou udělení státního občanství je žadatelova trestní bezúhonnost. Podmínka trestní bezúhonnosti je ve srovnání s předchozí právní úpravou redefinována. V předešlé právní úpravě byla trestní bezúhonnost sledována pouze v uplynulých pěti letech a v případě nedbalostních trestných činů nebyla trestní bezúhonnost vyžadována vůbec.⁵⁸

Podle platné právní úpravy žadatel, který je starší 15 let musí splňovat podmínku trestní zachovalosti, která spočívá v tom, že cizinec nebyl pravomocně odsouzen pro nedbalostní trestný čin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, nebo pro úmyslný trestný čin.⁵⁹

Nově je požadováno, aby žadatel žijící v České republice po dobu kratší deseti let, není-li azylantem, prokázal trestní bezúhonnost i pokud jde o stát, jehož je státním občanem a stát, popř. státy, kde v posledních 10 letech pobýval déle než půl roku. V posledně zmíněných případech však bude přihlíženo pouze k odsouzením pro trestné činy, které by byly trestné rovněž podle českých právních předpisů.⁶⁰

Podmínka trestní bezúhonnosti je také považována za splněnou, pokud se na žadatele hledí, jako by nebyl odsouzen.

⁵⁶ § 14 odst. 2 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁵⁷ § 7 odst. 1 zákona č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství.

⁵⁸ § 7 odst. 1 písm. a) zákona č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství.

⁵⁹ § 14 odst. 3 písm. a) zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁶⁰ § 14 odst. 3 písm. b) zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

Ve věci trestní bezúhonnosti tedy oproti předcházející právní úpravě došlo k podstatnému zpřísnění podmínek udělení státního občanství. Mám za to, že zrušení časové hranice pro posouzení podmínky trestní bezúhonnosti společně se skutečností, že tuto podmínku nelze prominout činí znění § 14 odst. 3 zákona příliš tvrdým.

IV. I. IV Podmínky znalosti českého jazyka a českých reálií

Oproti úpravě předcházející je odlišně uchopena další podmínka udělení státního občanství, a to prokazování znalosti českého jazyka a zcela nově stávající právní úprava zakotvuje povinnost žadatele prokázat základní znalost ústavního systému České republiky a základní orientaci v kulturně-společenských, zeměpisných a historických reáliích České republiky.

Podle předchozí právní úpravy byla na základě § 7 odst. 1 písm. d) zákona 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství a § 1 odst. 1 vyhlášky MŠMT č. 137/1993 Sb. je žadatelova znalost českého jazyka ověřována při podání žádosti pracovníky krajských úřadů, případně úřadů městské části v Praze.

Ke zjištění jazykové úrovně znalosti českého jazyka nebylo třeba skládat zkoušku. Míra jazykové integrace žadatele byla zjišťována zaměstnanci správního orgánu formou pohovoru, v rámci kterého žadatel přečetl krátký úryvek českého textu pocházející povětšinou z denního tisku, načež žadatel svými slovy vysvětlil text, který právě přečetl. Trvání pohovoru bylo omezeno 30 minutami, které zpravidla plně vyčerpány nebyly. Následně správní orgán vyhotovil stanovisko, zda žadatel splňuje podmínku znalosti českého jazyka, které se stávalo součástí státoobčanského spisu.

Stávající zákon k prokázání úrovně znalosti českého jazyka nově zavedl povinnost žadatele skládat formální zkoušku.⁶¹ Podoba zkoušky je blíže specifikována v prováděcím předpisu, kterým je Vyhláška MŠMT č. 433/2013 Sb., o prokazování znalosti českého jazyka a českých reálií pro účely udělování státního občanství ČR.

Při stanovení úrovně znalosti českého jazyka zákonodárce vycházel ze Společného evropského referenčního rámce pro jazyky, který vypracovala Rada Evropy. Požadovaná úroveň jazykových znalostí musí odpovídat stupni B1 uvedeného rámce. Podle úrovně B1 musí být uživatel jazyka schopen porozumět

⁶¹ § 14 odst. 4 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

hlavním myšlenkám srozumitelné spisovné komunikace týkající se běžných témat, se kterými se pravidelně setkává v práci, ve škole, ve volném čase a musí umět napsat jednoduchý souvislý text na témata, která dobře zná nebo která ho zajímají.⁶²

Podmínku prokazování znalosti českého jazyka nemusí splňovat žadatel, který doloží, že v minulosti absolvoval alespoň po dobu 3 školních let základní, střední, nebo vysokou školu, na kterých byl vyučovacím jazykem český jazyk, žadatel, který je ke dni podání žádosti mladší 15 nebo starší 65 let, nebo žadatel s tělesným nebo mentálním postižením, které mu znemožňuje osvojit si zkouškami požadované znalosti.

Zcela nově zákon upravuje podmínku prokázání alespoň základní znalosti ústavního systému ČR a základní orientace v kulturně-spoločenských, zeměpisných a historických realitách ČR.⁶³ Zákonodárce při stanovení a tvorbě této podmínky vycházel z předpokladu, že žadatel o české státní občanství by měl znát i základní fakta o českém státu, jeho historii a kultuře. Ke splnění této podmínky žadatel skládá, zkoušku, jejíž forma je, společně se zkouškou z českého jazyka, upravena Vyhláškou MŠMT č. 433/2013 Sb., o prokazování znalosti českého jazyka a českých realit pro účely udělování státního občanství ČR.⁶⁴

Prováděcím předpisem je stanoven seznam škol, kde je možno obě požadované zkoušky složit. Složení shora uvedeným zkoušek je tedy prerekvizitou podání žádosti, jejíž splnění musí žadatel doložit certifikátem o úspěšném složení zkoušek.

IV. I. V Podmínka plnění právních předpisů České republiky

Předcházející právní úprava i úprava nová obsahují podmínku plnění právních předpisů České republiky. Stávající právní úprava však tuto podmínku redefinovala.

Dříve žadatel musel plnit povinnosti vyplývající z cizineckého zákona, ze zvláštních předpisů upravujících veřejné zdravotní pojištění, sociální zabezpečení, důchodové pojištění, daně, odvody a poplatky. Stávající zákon, stejně jako úprava předcházející stanoví, že státní občanství České republiky lze udělit žadateli, který v posledních třech letech předcházejících dni podání žádosti neporušil závažným

⁶² Vyhláška MŠMT č. 433/2013 Sb., o prokazování znalosti českého jazyka a českých realit pro účely udělování státního občanství ČR.

⁶³ § 14 odst. 5 o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů.

⁶⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 186/2013 Sb., s. 59.

způsobem povinnosti vyplývající z jiných právních předpisů upravujících vstup a pobyt cizinců na území České republiky, veřejné zdravotní pojištění, sociální zabezpečení, důchodové pojištění, zaměstnanost, daně, cla, odvody a poplatky.⁶⁵

Nově je stanovena povinnost žadatele plnit vyživovací povinnost vůči dítěti, které má trvalý pobyt na území České republiky a veřejnoprávní povinnosti k obci, ve které je žadatel přihlášen k pobytu, jde-li o povinnosti uložené obcí v samostatné působnosti.⁶⁶

Oproti předcházející právní úpravě dochází k časovému i věcnému ohraničení závažnosti spáchaného deliktu. Zákon nyní stanoví limity, na základě kterých je vymezena závažnost porušení výše uvedených povinností. O nesplnění této podmínky se nebude jednat v případech, kdy by porušení povinností ze strany žadatele bylo méně závažné a ojedinělé, nebo by šlo o případy, kdy k porušení takových povinností došlo před delší dobou a způsobený škodlivý následek byl odstraněn nebo podniknuta opatření k jeho odstranění. Jako *příklady neurčitých právních pojmů* méně závažného nebo ojedinělého porušení zákonodárce uvádí: „*případy, kdy žadatel neoznámí ve stanovené lhůtě cizinecké policii změnu údajů uvedených v průkazu o povolení k pobytu nebo nepožádá včas o prodloužení jeho platnosti, čímž se dopustí přestupku, nebo o případy, kdy žadatel v minulosti uhradil vysoký nedoplatek na pojistném na veřejné zdravotní pojištění, který vznikl v důsledku porušení povinností z jeho strany, a od té doby pojistné řádně hradí.*“⁶⁷

Časový limit, kdy se žadatel nesmí porušení shora specifikovaných zákonů dopustit je dán posledními třemi roky před podáním žádosti. Zákonodárce tak do znění zákona zakomponoval již dříve existující praxi, která vycházela z konstantní judikatury.

IV. I. VI Podmínka prokázání zdrojů příjmů žadatele

Státní občanství České republiky lze udělit žadateli, který prokáže výši a zdroje svých příjmů, popřípadě splnění oznamovací povinnosti při přeshraničním převozu nebo bezhotovostní převod finančních prostředků z ciziny za předpokladu, že ze svých příjmů v deklarované výši odvádí daň, je-li k tomu povinen.

Žadatel tedy nově uvádí zdroje svých příjmů a prokazuje, že příjmy, ze kterých hradí svůj pobyt v České republice, pochází z legálních zdrojů. Není však

⁶⁵ § 7 odst. 1 písm. e) zákona 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství.

⁶⁶ § 14 odst. 6 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁶⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 186/2013 Sb., s. 59.

stanovena konkrétní výše příjmů, které musí žadatel dosáhnout. Skutečnosti dle předchozí věty je žadatel povinen prokázat za období posledních tří let předcházejících dni podání žádosti. Tuto podmínku nemusí splnit žadatel, který je ke dni podání žádosti mladší 18 let, avšak v praxi je od takového žadatele vyžadováno prokázání zdrojů příjmů osob, které ho vyživují.⁶⁸

Nově formulovaná podmínka pro udělení státního občanství vychází z dlouhodobé rozhodovací praxe Ministerstva vnitra, které zdroje příjmů žadatele v i minulosti prověřovalo a v případně zjištění, že původ příjmů žadatele není prokazatelný, žádost zamítalo s odůvodněním, že žadatel neprokázal transparentnost jeho příjmů.

IV. I. VII Podmínka nezatěžování systému státní sociální podpory a pomoci v hmotné nouzi

Zcela nově stávající zákon upravuje povinnost žadatele prokázat, že jeho pobyt na území České republiky v posledních 3 letech předcházejících dni podání žádosti výrazně a bez vážných důvodů nezatěžoval systém státní sociální podpory nebo systém pomoci v hmotné nouzi.

Při posuzování splnění této podmínky je ze strany Ministerstva vnitra respektován princip přiměřenosti a správní orgán posuzuje, zda žadatel zatěžuje předmětné systémy výrazně a dále je v samotném zákoně vymezeno, co se takovým výrazným zatížením pro účely řízení o udělení státního občanství České republiky rozumí.

Výrazným zatížením systému státní sociální podpory nebo systému pomoci v hmotné nouzi je situace, kdy je žadatel převážně závislý na dávkách poskytovaných ze systému státní sociální podpory nebo systému pomoci v hmotné nouzi, pokud se nejedná o osobu, která je vyloučena z výkonu výdělečné činnosti z taxativně stanovených důvodů, kterými jsou: zdravotní stav, příprava na budoucí povolání, čerpání mateřskou nebo rodičovské dovolené, či soustavná péče o jinou osobu, která je na takovou péči odkázána. V praxi správní orgán ke splnění této podmínky požaduje, aby alespoň polovina z žadatelova příjmu sestávala z jiných zdrojů než z dávek státní sociální podpory a hmotné nouze.

Z procesního hlediska padá důkazní břemeno na žadatele. Skutečnost, že žadatel nezatěžoval systém státní sociální podpory nebo systém pomoci v hmotné

⁶⁸§ 14 odst. 7 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

nouzi je prokazována potvrzením vydaným příslušnou pobočkou České správy sociálního zabezpečení.

IV. II Prominutí podmínek pro udělení českého státního občanství

Podmínky udělení českého státního občanství lze, s výjimkou podmínky existence trvalého pobytu a beztrestnosti žadatele, prominout. Zákonná úprava je obsažena v paragrafu 15 zákona. Uvedené ustanovení vymezuje důvody, na základě kterých Ministerstvo vnitra může žadateli prominout tu kterou podmínku pro udělení státního občanství České republiky.

Okruh osob, kterým je možné splnění podmínek prominout, je vymezen poměrně úzce, k čemuž zákonodárce vedla snaha zachovat požadavek úzké vazby žadatele k České republice. Vzhledem k tomu, že udělování státního občanství cizincům je postaveno na zásadě, že na udělení státního občanství není právní nárok, rovněž ani na případné prominutí nesplnění některé z podmínek není právní nárok.

Při aplikaci správního uvážení ve věci prominutí podmínky nabytí státního občanství musí správní orgán dodržovat základní zásady uplatňujícími se v rámci správního řízení, zejména zásadou legitimního očekávání. V obdobných případech tedy musí být o prominutí podmínek rozhodováno obdobným způsobem a v případě, že žadateli nebude podmínka prominuta, je správní orgán povinen řádně odůvodnit, z jakých důvodů přistoupil k neprominutí podmínky.

Samotné správní uvážení o prominutí podmínek udělení státního občanství je však podmíněno právním úkonem žadatele, a to podáním žádosti o prominutí podmínky udělení státního občanství učiněným při podání žádosti o udělení státního občanství. Hodlá-li žadatel žádost o prominutí splnění podmínky udělení státního občanství podat, musí tak dle znění zákona učinit současně s podáním žádosti o udělení státního občanství. V praxi jsou v rámci správního řízení žadatelé písemně vyzýváni k doložení náležitostí či vyjádření nutných k rozhodnutí o projednávaném případě a v této souvislosti případně i k podání žádosti o prominutí splnění podmínek udělení státního občanství.

IV. II. I Prominutí podmínky délky trvání povoleného trvalého pobytu

Skutečnost, že žadatel trvalý pobyt nemá povolen, prominout nelze. Žadatel tedy musí být držitelem trvalého pobytu. Požadovanou délku trvalého

pobytu však ze zákonem poměrně úzce vymezených důvodů prominout lze. Splnění podmínky doby trvání trvalého pobytu stanovené v § 14 odst. 1 zákona může být prominuto žadateli, který má na území České republiky povolen trvalý pobyt a zároveň splňuje alternativně některou z dále uvedených podmínek.

První skupina podmínek se váže na žadatelův osobní vztah k České republice. Jedná se o okolnosti, že se žadatel narodil na území české republiky, je nebo byl státním občanem české republiky či české socialistické republiky.

Druhá skupina podmínek se váže na osoby žadateli blízké, s nimiž žadatel spojuje jeho úzký vztah k České republice. Sem spadají skutečnosti, že alespoň jeden z žadatelových rodičů je státním občanem české republiky, žadatel byl po dosažení věku 18 let osvojen státním občanem české republiky, či žadatelův manžel nebo registrovaný partner, se kterým žije ve společné domácnosti, je státním občanem České republiky. Zde zákonodárce nově formuloval požadavek života ve společné domácnosti s manželem či partnerem. Zákonodárce se tímto snaží předejít zvýhodnění žadatelů, kteří uzavřeli pouze formální manželství s českým státním občanem a ve skutečnosti žijí s cizím státním příslušníkem.⁶⁹

Poslední skupina podmínek odráží žadatelovo specifické postavení a zvláštní okolnosti posuzovaného případu. Do této kategorie spadají případy, kdy má žadatel povolen trvalý pobyt z důvodů humanitárních či jiných důvodů hodných zvláštního zřetele, pokud je žadatelův pobyt na území v zájmu české republiky, žadatel je ke dni podání žádosti mladší 18 let, nebo je bezdomovcem či držitelem mezinárodní ochrany formou azylu, pokud platnost rozhodnutí o udělení této formy mezinárodní ochrany trvá.⁷⁰

IV. II. II Prominutí podmínky nepřetržitosti trvalého pobytu

Okruh osob, kterým může být podmínka nepřetržitosti pobytu prominuta je vymezen poměrně úzce. Splnění podmínky nepřetržitosti trvalého pobytu stanovené v § 14 odst. 2 zákona může být prominuto žadateli, který má na území České republiky povolen trvalý pobyt a jeho manžel nebo partner, se kterým žije ve společné domácnosti, je státním občanem České republiky, nebo je ke dni podání žádosti mladší 18 let.⁷¹

⁶⁹ Důvodová zpráva k § 15 odst. 1 zákona o státním občanství České republiky, s. 61.

⁷⁰ § 15 odst. 1 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁷¹ § 15 odst. 2 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

IV. II. III Prominutí podmínky znalosti českého jazyka a znalosti základních historicko-společenských reálií České republiky

Splnění podmínek stanovených v § 14 odst. 4 a 5 zákona, které se týkají prokázání znalosti českého jazyka a znalosti základních historicko-společenských reálií České republiky, může být prominuto z důvodů hodných zvláštního zřetele.⁷²

V důvodové zprávě zákonodárce příkladmo uvádí žadatele se zdravotním postižením, a to tělesným nebo mentálním. Jedná se o výčet demonstrativní, a proto je tyto podmínky možno prominout i z jiných výjimečných důvodů. Posouzení zda se v konkrétním případě jedná o důvody hodné zvláštního zřetele či nikoli je správním uvážením a podléhá tak zásadám správního řízení.

IV. II. IV Prominutí podmínky plnění právních předpisů České republiky

Prominutí podmínky stanovené v § 14 odst. 6 zákona, tedy, že žadatel v posledních třech letech předcházejících dni podání žádosti, neporušil závažným způsobem povinnosti, vyplývající ze stanovených právních předpisů zákon podmiňuje alternativně dvěma situacemi, a to, že žadatel odstranil způsobený škodlivý následek, nebo učinil účinná opatření k jeho odstranění.⁷³

V praxi dochází k prominutí této podmínky jen zřídka a právě nesplnění této podmínky je jedním z nejčastějších důvodů zamítnutí žádosti o udělení státního občanství. V zamítavých rozhodnutích správní orgán často argumentuje tím, že neplnění či neznalost povinností stanovených zákonem je znakem nedostatečné integrace žadatele do české společnosti, a tímto tedy není naplněn zákonem požadovaný předpoklad vyhovění žádosti.

IV. II. V Prominutí podmínky nezatěžování systému státní sociální podpory a pomoci v hmotné nouzi

Podmínka, že žadatel nepředstavuje výraznou zátěž pro systém státní sociální podpory a hmotné nouze stanovená v § 14 odst. 8 zákona může být prominuta z důvodů hodných zvláštního zřetele. Přímo zákon demonstrativně uvá-

⁷²§ 15 odst. 3 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁷³§ 15 odst. 4 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

dí skutečnosti, že žadatel je bezdomovcem, nebo mu byla udělena mezinárodní ochrana formou azylu nebo doplňkové ochrany.⁷⁴

IV. III. Správní řízení ve věci žádosti o udělení českého státního občanství

Právní předpisy upravující státoobčanský svazek patří ponejvíce do oblasti správního práva. Proces rozhodování o žádosti o udělení Českého státního občanství je správním řízením ve smyslu správního řádu. Zákon o státním občanství coby *lex specialis* upravuje některé aspekty správního řízení ve věcech státoobčanských odlišně od správního řádu. Odchytky od správního řádu při projednávání žádosti jsou uvedeny zejména v § 17–§ 23 zákona a jsou jimi odchylné lhůty pro vydání meritorního rozhodnutí ve věci žádosti o udělení státního občanství a pro řízení o rozkladu a časové omezení podání nové žádosti.

Podle rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 2 As 31/2005 NSS⁷⁵ je *„řízení o udělení státního občanství je typicky správním řízením, v němž správní orgán vystupuje ve vrchnostenském postavení, přičemž kladné rozhodnutí má konstitutivní povahu.“*

Věcně příslušným orgánem k podání žádosti o udělení českého státního občanství je krajský úřad, s výjimkou hlavního města Prahy, kde jsou k podání žádosti příslušné jednotlivé úřady městských částí. Místní příslušnost je dána místem trvalého pobytu žadatele. Na rozdíl od předchozí právní úpravy již není možné žádost podat u magistrátů měst Brna, Ostravy a Plzně.⁷⁶

Krajské úřady však pouze plní úlohu prostředníka, neboť o podaných žádostech nerozhodují, a to ani procesně, ani meritorně. K rozhodování ve věcech udělení státního občanství je věcně příslušné Ministerstvo vnitra, respektive jeho Odbor všeobecné správy oddělení státního občanství a matrik.⁷⁷

IV. III. I Zahájení správního řízení

Správní řízení o udělení českého státního občanství je možno zahájit pouze na základě právního úkonu fyzické osoby – podání žádosti. Žádost musí být podána osobně, a to bez výjimky. Zákon však předpokládá flexibilitu v místní příslušnosti, když pro případ, že žadatel nemůže ze závažných důvodů podat

⁷⁴ § 15 odst. 5 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁷⁵ č. j. 2 As 31/2005 NSS.

⁷⁶ § 17 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁷⁷ § 11 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

žádost v úředních místnostech krajského úřadu, připouští možnost přijetí žádosti v místě, kde je to pro žadatele možné.

Samotné správní řízení o udělení státního občanství je zahajováno již okamžikem podání žádosti u Krajského úřadu, případně u úřadu městské části, čímž došlo ke změně oproti úpravě předcházející, kdy bylo správní řízení zahajováno až dnem doručení státoobčanského spisu Ministerstvu vnitra.

IV. III. II Společná žádost

Zákon připouští i podání společné žádosti o udělení státního občanství České republiky pro manžele a jejich nezletilé potomky. V tomto případě je správní řízení vedeno pro všechny žadatele v žádosti uvedené společně, což se v případě kladného rozhodnutí projeví při hrazení poplatku za správní řízení, kdy žadatelé hradí jeden poplatek za onu jednu společně podanou žádost a nikoli per capita.

Z důvodu ochrany a respektu rodičovských práv zákon pro případ, kdy za nezletilé dítě podává žádost o udělení státního občanství pouze jeden z rodičů, požaduje písemný souhlas druhého rodiče s jeho úředně ověřeným podpisem, nedojde-li druhým rodičem k podpisu žádosti přímo před úředníkem správního orgánu, kde je žádost podávána. Souhlas druhého rodiče není nevyžadován pouze ve výjimečných případech, například byl-li dotyčný rodič rodičovské odpovědnosti zbaven, výkon jeho rodičovské odpovědnosti byl v této oblasti omezen nebo pozastaven, nebo není-li jeho pobyt znám, žije-li mimo území České republiky. Zákon rovněž za stejných podmínek požaduje souhlas dítěte staršího patnácti let s podáním žádosti.⁷⁸

IV. III. III Samostatná žádost pro nezletilou fyzickou osobu

Zákon zakotvuje možnost zákonného zástupce podat samostatnou žádost o udělení státního občanství České republiky pro nezletilé dítě. I v tomto případě se uplatní výše uvedený požadavek písemného souhlasu druhého rodiče dítěte. Ač předchází i stávající zákon tuto možnost připouští, v praxi tímto způsobem dítě státní občanství České republiky získá velice zřídka. Ministerstvo vnitra zpravidla žádost nezletilého dítěte, jehož rodiče by po případném udělení českého státního občanství byli jiné státní příslušnosti, než ono dítě zamítá. Správní orgán takto

⁷⁸§ 18 odst. 1 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

postupuje zejména s odkazem na princip nejlepšího zájmu dítěte, když shledává, že v zájmu dítěte není, má-li nezletilé dítě odlišné státní občanství než jeho zákonní zástupci.⁷⁹

Stávající právní úprava však přeci jen udělování státního občanství samotným nezletilým dětem otevřela dveře, a Ministerstvo vnitra, za předpokladu zákonem stanovených podmínek, vyhovuje žádostem zákonných zástupců podaným podle § 29 zákona, podle kterého Ministerstvo vnitra udělí státní občanství České republiky dítěti, které se narodí na území České republiky a nenabude narozením státní občanství ani jednoho z rodičů a alespoň jeden z rodičů má na území České republiky ke dni narození dítěte povolen pobyt na dobu delší než 90 dnů. V tomto případě se jedná o řízení spadající pod ustanovení o zvláštní úpravě udělení státního občanství České republiky.

V praxi dochází nejčastěji k aplikaci tohoto ustanovení v případě, kdy zákonní zástupci jsou držitelé doplňkové ochrany, tedy pobytového oprávnění udělovaného v režimu mezinárodní ochrany, který svou povahou a rozsahem práv neodpovídá povolení k trvalému pobytu, a neumožňuje proto rodičům podat žádost o státní občanství a na území České republiky se jim narodí dítě. Za těchto okolností nemohou a zpravidla nechtějí zákonní zástupce kontaktovat státní orgány země jejich původu a nezletilé dítě se tak stává apatridou. Za těchto okolností shledává Ministerstvo vnitra udělení českého státního občanství v souladu s nejlepším zájmem nezletilého dítěte, i přes skutečnost že státní občanství zákonných zástupců zůstává od dítěte odlišné.

Zákon vylučuje možnost podání společné žádosti manželů a případně dětí, pokud žadatel žádá o udělení státního občanství České republiky z důvodu významného přínosu pro Českou republiku, a to s ohledem na výrazně individuální charakter této zvláštní úpravy udělení státního občanství České republiky.⁸⁰

IV. III. IV Náležitosti žádosti

Vyjma náležitostí stanovených správním řádem⁸¹, zákon po žadateli požaduje, aby již při podání žádosti uvedl, zda a z jakých důvodů žádá o prominutí splnění podmínek pro udělení státního občanství. Žadatel je současně s podáním

⁷⁹ § 18 odst. 3 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁸⁰ § 18 odst. 4 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁸¹ Ustanovení § 37 odst. 2 správního řádu (2) Z podání musí být zjevné, kdo je činí, které věci se týká a co se navrhuje.

žádosti povinen doložit doklady uvedené v zákoně. Jedná se o poměrně rozsáhlý seznam náležitostí žádosti, jejichž nedoložení vede k zamítnutí žádosti.

K žádosti o udělení státního občanství je tedy žadatel povinen připojit doklady vztahující se k osobnímu stavu žadatele, kterými jsou rodný list, pokud uzavřel manželství nebo registrované partnerství oddací list nebo doklad o vzniku registrovaného partnerství, v případě rozvodu či zrušení registrovaného partnerství, přikládá žadatel doklad o rozvodu manželství nebo rozhodnutí o zrušení partnerství. V případě, že jde o ovdovělého žadatele, dokládá tento úmrtní list zemřelého manžela nebo partnera.

Dále je žadatel povinen doložit doklad prokazující bezúhonnost žadatele, kterým je výpis z evidence trestů nebo rovnocenný doklad vydaný příslušným orgánem cizího státu. Pro dva posledně jmenované doklady stanoví zákon, že nesmí být starší šesti měsíců ke dni podání žádosti. V případě, že se jedná o žadatele, který na území České republiky pobývá alespoň 10 let, je bezúhonnost prokazována výpisem z evidence trestů, o který si žadatel požádá na území České republiky. Jde-li o žadatele, který v České republice žije po dobu kratší deseti let, není-li azylantem, je nutno trestní bezúhonnost prokazovat rovněž i dokladem o trestní bezúhonnosti žadatele vydaným státem, jehož je státním občanem a popřípadě státy, kde v posledních 10 letech pobýval déle než půl roku.⁸²

Další zákonem požadovanou náležitostí žádosti o udělení státního občanství je žadatelův životopis. Jedná se o dokument zpracovaný volnou formou a v českém jazyce. Účelem této písemnosti je, aby žadatel správní orgán seznámil s okolnostmi důležitými pro rozhodování o podané žádosti. Žadatel zejména uvádí jeho osobní údaje, údaje o délce a místu pobytu na území České republiky, informace o zahraničních pobytech včetně jejich délky a účelu, údaje o pracovní nebo jiné výdělečné činnosti a studiu na území České republiky a informace o rodinném životě a společenských aktivitách, které jeho osobu s Českou republikou spojují.

Zákonnou náležitostí žádosti je rovněž nově požadovaný doklad o absolvování zkoušky znalosti z českého jazyka, základních znalostí ústavního systému České republiky a základní orientace v kulturně-společenských, zeměpisných a historických reáliích České republiky pro účely udělování státního občanství (dále jen „zkouška z jazyka a reálií“). Nesplňuje-li žadatel podmínky pro to, aby po něm nebyly zkoušky požadovány či podmínky pro jejich prominutí, musí

⁸² § 14 odst. 3 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

zájemce o udělení ještě před samotným podáním žádosti složit požadované zkoušky.

Účast na zkouškách podléhá poplatku, který v případě jazykové zkoušky činí 3 300 Kč a pro zkoušku z reálií 1 600 Kč. Zkouška z českého jazyka se provádí u Ústavu jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy. Prováděcí právní předpis k zákonu o státním občanství, kterým je vyhláška o prokazování znalosti českého jazyka a českých reálií pro účely udělování státního občanství České republiky stanoví seznam zkoušek, které jsou považovány za shora uvedeným zkouškám rovnocenné, patří mezi ně: maturitní zkouška z českého jazyka, státní jazyková zkouška z českého jazyka vykonaná na jazykové škole s právem státní jazykové zkoušky, státní závěrečná zkouška, státní rigorózní zkouška či státní doktorská zkouška vykonaná na vysoké škole v rámci studijního programu uskutečňovaného v českém jazyce, zkouška z českého jazyka jako cizího jazyka pro úroveň B1 nebo vyšší, certifikovaná Asociací jazykových zkušebních institucí v Evropě (ALTE) a uskutečňovaná plnoprávným členem této asociace.

K prokázání délky a účelu pobytu žadatel dokládá potvrzení o historii pobytu vydávané Odborem azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra. V praxi je délka žadatelova pobytu prokazována potvrzením vydávaným Ministerstvem vnitra o pobytové historii cizince. Jedná se o písemný dokument vydávaný Odborem azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra na základě písemné žádosti cizince, který obsahuje záznam o veškerém pobytu žadatele v České republice. Podmínka nepřetržitosti pobytu byla jak v době platnosti předcházející, tak podle současné právní úpravy prokazována předložením cestovního dokladu žadatele. Z hraničních razítek vyznačovaných při přechodu státních hranic správní orgán vyčte časové úseky, kdy žadatel na území České republiky nepobýval. Jako jistou mezeru v tomto systému lze spatřovat skutečnost, že vstupní a výstupní razítka jsou udělována pouze na vnějších hranicích Schengenského prostoru.⁸³

Ke zjištění, zda jsou naplněny podmínky dodržování právních předpisů České republiky, žadatel dokládá potvrzení vydané Finanční správou České republiky a orgány Celní správy České republiky a zdravotní pojišťovny, u které je žadatel registrován stvrzující, že k žadatelově osobě není evidován nedoplatek. V těchto případech nesmějí být předkládána potvrzení starší 30 dní.

⁸³§ 20 odst. 1 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

Žadatel je rovněž povinen prokázat zdroje jeho finančních prostředků sloužících k zajištění jeho životních potřeb v České republice. Zákon pro tento případ obsahuje demonstrativní výčet důkazních prostředků. Žadatel, který je, či v minulosti byl v České republice zaměstnán, předkládá zpravidla pracovní smlouvu a potvrzení o výši jeho příjmu, žadatel, který je podnikatelem dokládá kopii priznání k dani z příjmu, a to pro sebe coby fyzickou osobu i pro osobu právnickou, jíž je společníkem či statutárním orgánem.⁸⁴

Žadatel, který studuje nebo v minulosti na území České republiky studoval, tuto skutečnost dokládá potvrzením o studiu.

Zdroje příjmů musí prokazovat rovněž žadatel, který je příjemcem důchodu, či jehož příjmy pocházejí ze zahraničí.

IV. III V Průběh správního řízení

Mezi úkony, které Krajský úřad případně úřad městské části provádí, patří přijetí žádosti o udělení státního občanství, kontrola úplnosti dokladů, jejichž předložení zákon s podáním žádosti požaduje a vyplnění dotazníku k žádosti. Následně Krajský úřad žádá obecní úřad obce, ve které je žadatel přihlášen k pobytu o vydání stanoviska obsahujícího informaci, zda považuje správní orgán podmínky pro udělení státního občanství České republiky za splněné. Poté co stanovisko v totožné věci vydá i Krajský úřad, zašle krajský, respektive městský, úřad ve lhůtě 30 od podání žádosti státoobčanský spis Ministerstvu vnitra, které bude o žádosti rozhodovat.⁸⁵

Dále ve správním řízení pokračuje Ministerstvo vnitra, které je rovněž správním orgánem příslušným ve věci procesně i meritorně rozhodovat. V případě, že má Ministerstvo vnitra pochybnosti o správnosti údajů uvedených v předložených dokladech, nebo je jako podklad pro posouzení žádosti považuje za nedostatečné, je oprávněno dále požádat o informaci jiný státní orgán, orgán územního samosprávného celku nebo zdravotní pojišťovnu, které jsou povinny požadovanou informaci poskytnout, pokud ji mají k dispozici. V praxi k tomu dochází zřídka. Správní orgán ve většině případů volí cestu přerušování řízení a žádosti o doložení náležitosti či vyjádření účastníka správního řízení ve smyslu správního řádu.⁸⁶

⁸⁴ § 20 odst. 3 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁸⁵ § 21 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁸⁶ § 22 odst. 1 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky

Pokud jde o žadatele staršího 15 let, k prokázání podmínky bezúhonnosti si Ministerstvo vnitra vyžádá výpis z evidence Rejstříku trestů a rovněž stanoviska Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky. Dvě posledně jmenovaná stanoviska mohou obsahovat utajované informace a je-li tomu tak, nestávají se součástí státoobčanského spisu.

V případě, že v řízení vyjde na základě stanoviska Policie České republiky nebo zpravodajské služby najevo, že žadatel ohrožuje bezpečnost státu, jeho svrchovanost a územní celistvost, demokratické základy, životy, zdraví, nebo majetkové hodnoty, v odůvodnění rozhodnutí se pouze uvede, že k zamítnutí žádosti došlo z důvodu ohrožení bezpečnosti státu.

IV. III. VI Lhůty pro vydání rozhodnutí

Ministerstvo vnitra o žádosti o udělení státního občanství rozhoduje ve speciální, zákonem o státním občanství stanovené lhůtě, která činí 180 dnů ode dne, kdy mu byla žádost doručena. Oproti právní úpravě předcházející tak došlo k prodloužení lhůty pro vydání rozhodnutí. Podle důvodové zprávy má delší lhůta pro rozhodování správního orgánu vést k detailnějšímu prostudování podkladů a ve finále ke kvalitnějším meritorním rozhodnutím.⁸⁷

Skutečností je, že ani v řízení podle předchozí, ani podle úpravy současné správní orgán nerozhoduje v zákonem stanovených lhůtách. V praxi správní řízení ve věci žádosti o udělení českého státního občanství trvá přes jeden rok. K situaci, kdy žadatelé využijí právních prostředků ochrany proti nečinnosti správního orgánu ve smyslu správního řádu, tedy podání žádosti o opatření proti nečinnosti k nadřízenému správnímu orgánu je pomálu. Snad je zde na „vině“ skutečnost, že si žadatelé raději rozmyslí stěžovat si na správní orgán státu, o jehož státní občanství žádají.

IV. III. VII Meritorní rozhodnutí

Shledá-li Ministerstvo vnitra že podmínky a předpoklad pro udělení státního občanství byly naplněny a rozhodne-li se žádosti vyhovět, nevyhotovuje správní orgán stejnopis písemného rozhodnutí, nýbrž žadateli vydá listinu o udělení státního občanství České republiky.⁸⁸

⁸⁷ § 23 odst. 1 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky

⁸⁸ § 24 odst. 1 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

Rozhodnutí o udělení státního občanství České republiky pak nabývá právní moci dnem složení státoobčanského slibu, se sporými výjimkami, které se uplatní, je-li složení státoobčanského slibu prominuto. V tomto případě je státní občanství uděleno dnem nabytí právní moci rozhodnutí o prominutí složení státoobčanského slibu, či dnem převzetí listiny o udělení státního občanství České republiky v případě dítěte mladšího 15 let jeho zákonným zástupcem.

V případě, že Ministerstvo vnitřní záležitosti žádosti nevyhoví, má žadatel možnost podat proti zamítavému rozhodnutí rozklad. Rozhodnutí v řízení o rozkladu musí být vydáno ve speciální lhůtě 120 dnů ode dne podání rozkladu.⁸⁹

Ač na udělení státního občanství není právní nárok, negativní rozhodnutí Ministerstva vnitřní záležitosti musí být řádně odůvodněno a nesmí být výsledkem libovůle správního orgánu. Jak je uvedeno v rozsudku Nejvyššího správního soudu NSS č. j. 6 A 94/2002-40 „*pouhé obecné konstatování o tom, že na udělení státního občanství ČR neexistuje právní nárok, je nutno považovat za nedostačující a neodpovídající ustanovení § 46 a § 47 odst. 3 správního řádu, podle nichž musí rozhodnutí vycházet ze spolehlivě zjištěného stavu věci a v odůvodnění správní orgán uvede, které skutečnosti byly podkladem rozhodnutí, jakými úvahami byl veden při hodnocení důkazů a při použití právních předpisů, na základě kterých rozhodoval. Toto pochybení konstatuje Nejvyšší správní soud v tomto konkrétním případě i při vědomí specifčnosti řízení o udělení státního občanství a při toliko omezené působnosti citovaných ustanovení správního řádu na tento typ řízení.*“⁹⁰

V případě zamítavého rozhodnutí zákon nově stanoví časové omezení možnosti podat žádost o udělení státního občanství opakovaně. Žadatel je oprávněn podat novou žádost nejdříve po uplynutí dvou let od dne nabytí právní moci rozhodnutí o zamítnutí žádosti. Posledně zmíněné omezení se neuplatní, byl-li žadatel v době zamítnutí žádosti dítětem či splnil-li žadatel v mezidobí v důsledku uplynutí času podmínku podle doby trvání povoleného trvalého pobytu, jejíž nesplnění bylo důvodem zamítnutí žádosti.⁹¹

IV. III. VIII Státoobčanský slib

Složením státoobčanského slibu nabývá kladné rozhodnutí ve věci udělení státního občanství právní moci. Státoobčanský slib se skládá veřejně a slav-

⁸⁹ § 23 odst. 2 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁹⁰ NSS č. j. 6 A 94/2002-40.

⁹¹ § 25 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

nostním způsobem před ředitelem krajského úřadu, v hlavním městě Praze před tajemníkem úřadu městské části hlavního města Prahy a z důvodů hodných zvláštního zřetele lze slib složit i v cizině před vedoucím zastupitelského úřadu nebo konzulárního úřadu České republiky.⁹²

Státoobčanský slib zní: „*Slibuji na svou čest věrnost České republice. Slibuji, že budu dodržovat její Ústavu a ostatní zákony České republiky.*“

Na složení státoobčanského slibu dává zákon lhůtu 12 měsíců ode dne, kdy žadateli byla výzva ke složení státoobčanského slibu doručena. Pokud státoobčanský slib v této lhůtě žadatel nesloží, nenabude kladné rozhodnutí právní moci a naopak Ministerstvo vnitra usnesením řízení zastaví a rozhodnutí o udělení státního občanství České republiky zruší.

Z důvodů hodných zvláštního zřetele je možno státoobčanský slib prominout.

IV. III. IX Soudní přezkum rozhodnutí

Ve věcech udělení státního občanství je umožněn soudní přezkum rozhodnutí s výjimkou těch případů, kdy důvodem pro zamítnutí žádosti byly důvody spojené s bezpečností státu na základě stanovisek Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky.

Shora uvedená stanoviska nejsou žadateli dostupná, neboť nejsou součástí spisu, a to z důvodu, že podléhají utajení podle zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných skutečností.

IV. IV. Zvláštní případy udělení českého státního občanství

Následující tři řízení obsažená v paragrafech 28 až 30 zákona se týkají nezletilých dětí a samotná existence těchto ustanovení a rovněž podmínky pro tato řízení odrážejí nutnost zvýšené ochrany, které je nezletilým osobám poskytována. Poslední ze zmíněných případů lze, vyjma dítěte, rovněž aplikovat na zletilou fyzickou osobu.

Mezi zvláštní případy udělení státního občanství se rovněž řadí možnost udělení státního občanství České republiky z důvodu významného přínosu pro Českou republiku podle § 16 zákona.

⁹² § 27 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

Pro všechna tato řízení je typické, že po splnění zákonem požadovaných podmínek je na udělení státního občanství nárok. K zahájení správního řízení je třeba, s výjimkou případu zde citovaného třetího, projevu vůle fyzické osoby, a to, v případě nezletilých žadatelů, zákonných zástupců dítěte či opatrovníka. Žadatel nemusí splňovat podmínky požadované v rámci obecné procedury udělování státního občanství, včetně stanovených náležitostí žádosti. Ustanovení o nutnosti souhlasu druhého rodiče, pokud žádost podává jen jeden z rodičů dítěte, se však uplatní bez rozdílu jako v případě obecné procedury.

IV. IV. I Udělení státního občanství

na základě souhlasného prohlášení rodičů o určení otcovství

Prvním z těchto případů je udělení státního občanství nezletilému dítěti, jehož matka není státní občankou České republiky, některého z členských států Evropské unie ani bezdomovkyní, ke kterému dojde na základě souhlasného prohlášení rodičů o určení otcovství státního občana České republiky.⁹³

Podmínkou úspěšného rozhodnutí v této věci je, že určení otcovství státním občanem České republiky nemělo pouze účelový charakter. Při zhodnocení účelovosti souhlasného prohlášení Ministerstvo vnitra bere v potaz zejména, zda otec dítěte, ke kterému určil otcovství, žije s dítětem ve společné domácnosti, nebo je s dítětem v pravidelném kontaktu, plní vyživovací povinnost vůči dítěti a podílí se na výchově dítěte.

Udělení je i v tomto případě podmíněno žádostí o udělení státního občanství České republiky podanou zákonnými zástupci dítěte či opatrovníkem, kterou je možno podat pouze v omezené časové době 1 roku ode dne, kdy bylo učiněno souhlasné prohlášení rodičů o určení otcovství či pro případ, že bylo otcovství určeno ještě před narozením dítěte, ve lhůtě 1 roku ode dne jeho narození.

Žadatel nemusí splňovat podmínky požadované v rámci obecné procedury udělování státního občanství, včetně stanovených náležitostí žádosti.

Ustanovení o nutnosti souhlasu druhého rodiče, pokud žádost podává jen jeden z rodičů dítěte, se uplatní stejně jako v případě obecné procedury.

Na rozdíl od obecné úpravy nabývání státního občanství mají zákonní zástupci možnosti zvolit, zda žádost podají přímo Ministerstvu vnitra či krajskému úřadu a v případě pobytu zákonných zástupců v cizině zastupitelskému

⁹³ § 28 odst. 1 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

úřadu. Speciálně je rovněž upravena lhůta pro vydání rozhodnutí, která činí 60 dnů ode dne, kdy byla žádost Ministerstvu vnitra podána či doručena. V případě kladného rozhodnutí dítě nabývá státní občanství dnem převzetí listiny o udělení státního občanství České republiky zákonným zástupcem dítěte nebo opatrovníkem.

IV. IV. II Udělení státního občanství dítěti, které je apatridou

Dalším případem zvláštní úpravy udělení státního občanství je ustanovení § 29 zákona, které umožňuje získat státní občanství nezletilé fyzické osobě, která se narodí na území České republiky a nenabude narozením státní občanství ani jednoho z rodičů, přičemž alespoň jeden z rodičů má na území České republiky ke dni narození dítěte povolen pobyt na dobu delší než 90 dnů.

Zákon v tomto případě váže udělení státního občanství na negativní podmínku, že státní občanství České republiky Ministerstvo vnitra neudělí dítěti, které by se stalo bezdomovcem pouze v důsledku toho, že jeho rodič neučiní ve vztahu k příslušným orgánům státu, jehož je státním občanem, bez závažných důvodů úkon, na základě kterého by dítě nabylo státní občanství daného státu narozením.

Závažným důvodem přímo v zákoně stanoveným je skutečnost, že zákonným zástupcům je v České republice udělena mezinárodní ochrana formou azylu nebo doplňkové ochrany.⁹⁴

Tak jako v případě předešlém dochází k nabytí státního občanství dnem převzetí listiny o udělení státního občanství České republiky zákonným zástupcem dítěte nebo opatrovníkem. I zde je nutné podat o udělení státního občanství žádost, k níž není potřeba dokládat náležitosti žádosti požadované v rámci obecné úpravy udělování státního občanství. Okruh osob, které jsou k podání žádosti oprávněny, jakož i ustanovení týkající se souhlasu druhého zákonného zástupce, se uplatní beze změny.

IV. IV. III Udělení státního občanství nalezené fyzické osobě starší 3 let

Ustanovení § 30 zákona upravuje případ fyzické osoby starší 3 let nalezené na území České republiky, u níž se pro stupeň rozumové vyspělosti nebo pro zdravotní postižení nepodaří zjistit její totožnost.

⁹⁴ § 29 odst. 4 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

Jde o osobu nezletilou, u které je možné předpokládat, že je starší 3 let nebo i zletilou, u níž se nepodaří zjistit státní příslušnost například pro to, že trpí vážnou duševní poruchou.

Důvody, pro které nelze zjistit totožnost osoby jsou omezeny na mentální či tělesný handicap nalezené osoby. Tímto zákon předchází případům obcházení zákona, kdy by totožnost nalezené osoby nebylo možno zjistit z důvodu, že tato osoba odmítá poskytnout údaje o své totožnosti a původu, i když je k tomu s ohledem na svou rozumovou a volní vyspělost způsobilá, nebo prokazatelně uvádí nepravdivé údaje.

V případě, že by se jednalo o případ nalezence mladšího 3 let, budou aplikována ustanovení paragrafů 6 a 7 zákona.

Ke zjištění stupně rozumové vyspělosti a zdravotního postižení je nutno použít formu znaleckého posudku. Nabytí státního občanství je vázáno na podmínku, že se u nalezené fyzické osoby nepodaří do 6 měsíců ode dne jejího nalezení zjistit, zda tato osoba nabyla státní občanství jiného státu. K nabytí státního občanství, po splnění shora uvedených zákonných předpokladů, dochází na základě žádosti opatrovníka takové fyzické osoby nebo i z moci úřední, kdy Ministerstvo vnitra této fyzické osobě české státní občanství udělí.⁹⁵

IV. IV. IV Udělení státního občanství České republiky z důvodu významného přínosu pro Českou republiku

Posledním z řízení, která lze zahrnout mezi zvláštní případy udělení státního občanství, je udělení státního občanství České republiky pro osoby, jejichž působení je pro Českou republiku zvláště obohacující.⁹⁶ Jedná se o výjimečný postup, kdy na základě žádosti fyzické osoby může Ministerstvo vnitra státní občanství České republiky udělit žadateli, který prokázal, že udělení státního občanství bude významným přínosem pro Českou republiku.

Zákon vyjmenovává poměrně široce oblasti, ve kterých má být uvedený přínos pro Českou republiku spatřován. Jde tedy o přínos z hlediska vědeckého, vzdělávacího, kulturního či sportovního. Dále se jedná o osoby, jejichž přítomnost na území České republiky slouží k plnění mezinárodních závazků České republiky nebo účelům humanitárním, případně je v jiném státním zájmu.

⁹⁵ § 30 odst. 2 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

⁹⁶ § 16 zákona odst. 1 č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

Žadatel nemusí splňovat podmínky stanovené v § 14 zákona s výjimkou podmínek povoleného trvalého pobytu a beztrestnosti.

Zákon dále stanoví způsob, jakým žadatel prokazuje skutečnost, že pro Českou republiku představuje významný přínos. K prokázání zákon po žadateli požaduje předložení osvědčení vystaveného některým z ministerstev či jiným ústředním správním úřadem, Kanceláří prezidenta republiky, veřejnou nebo státní vysokou školou, či veřejnou výzkumnou institucí.⁹⁷

⁹⁷ § 16 zákona odst. 2 č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

V. Nabývání státního občanství prohlášením

Předcházející i stávající právní úprava umožňují zjednodušené nabytí státního občanství České republiky prohlášením. Stávající zákon však okruh případů, kdy lze nabýt státní občanství prohlášením rozšiřuje.

Institut nabytí státního občanství prohlášením hrál v minulé právní úpravě roli státoobčanské rehabilitace⁹⁸, a proto byl omezen na osoby, které české či československé státní občanství pozbyly stanoveným způsobem za totalitního režimu.

Stávající právní úprava obsahuje 6 způsobů nabývání státního občanství prohlášením a pojednává o nich v ustanovení paragrafů 31 až 37.

Nabytí státního občanství prohlášením lze rozdělit do čtyř druhů.

První skupinu tvoří osoby, bývalí čeští či českoslovenští státní občané a jejich potomci, kteří českými či československými státními občany nikdy nebyli. V těchto případech není nabytí státního občanství České republiky vázáno na trvalý pobyt v České republice.

Druhá skupina osob, které mohou české státní občanství nabýt prohlášením sestává z cizinců tzv. druhé generace. Jedná se o potomky cizinců, kteří v České republice již dlouhodobě pobývají. V tomto případě se zákonodárce rozhodl zvýhodnit skupinu cizinců, kteří již od dětského věku (zákon zde stanoví hranici nejvíce 10 let) pobývají v České republice.

Třetí skupinu tvoří osoby, kterým zákonodárce umožňuje nabytí státního občanství prohlášením z důvodu právní jistoty. Jedná se o osoby, kterým byl neoprávněně vydán doklad prokazující státní občanství České republiky.

Čtvrtá a poslední skupina osob, které jsou oprávněny k nabytí státního občanství prohlášením, se týká dětí zdržujících se na území České republiky v souladu se zákonem o pobytu cizinců nebo zákonem o azylu, které byly svěřeny do náhradní péče.

O každém ze čtyř výše uvedených druhů prohlášení blíže pojednám.

V. I Nabývání státního občanství prohlášením učiněným osobou, která pozbyla české nebo československé státní občanství

Podle § 31 odstavce prvního zákona může prohlášením nabýt státní občanství České republiky fyzická osoba, která pozbyla české nebo československé

⁹⁸ Důvodová zpráva k § 31 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

státní občanství přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, nejednalo-li se o pozbytí československého státního občanství podle ústavního dekretu prezidenta republiky o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské.⁹⁹ nebo podle smlouvy mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině, nebo nejedná-li se o československého státního občana, který se ke dni 1. ledna 1969 stal, nebo by se k tomuto dni stal státním občanem Slovenské socialistické republiky, nebo po 1. lednu 1969 nabytí státní občanství Slovenské socialistické republiky nebo Slovenské republiky a je dosud jejím občanem.¹⁰⁰

Zákonodárce v tomto případě okruh osob, které mohou nabýt státní občanství prohlášením rozšířil. Nabytí občanství prohlášením podle ust. § 31 odst. 1 se bude například vztahovat na osoby, které pozbyly české či československé státní občanství na základě dvoustranných smluv o zamezení vzniku dvojího státního občanství uzavřených mezi Československem a Spojenými státy americkými či některými bývalými socialistickými státy. Vzhledem ke skutečnosti, že stávající právní úprava již umožňuje výkon vícero státního občanství, budu státní občanství prohlášením moci získat i bývalí státní občané České republiky, kteří pozbyli státní občanství v důsledku ustanovení § 17 zákona o nabývání a pozbývání státního občanství.

Z důvodové zprávy se můžeme dočíst, že předchozí právní úprava stanovující okruh osob, které mohly nabýt státní občanství prohlášením provedená zákony č. 88/1990 Sb. a č. 193/1999 Sb., se dotýkala užšího okruhu osob, které české či československé státní občanství pozbyly v letech 1948 až 1990. Stávající právní úprava již toto časové omezení opustila. Z hlediska současné právní úpravy rovněž není podstatné, na základě jakého právního titulu došlo k pozbytí českého státního občanství s jedinou výjimkou týkající se osob, které československé státní občanství pozbyly podle ústavního dekretu č. 33/1945 Sb., a Smlouvy mezi ČSR a SSSR o Zakarpatské Ukrajině č. 186/1946 Sb. Podle důvodové zprávy zákonodárce tuto výjimku stanovil, aby nemohlo docházet k revizi vztahů založených na základě výsledků druhé světové války nebo vyplývajících z poválečného uspořádání střední Evropy.¹⁰¹

⁹⁹ Ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. Smlouva mezi ČSR a SSSR o Zakarpatské Ukrajině č. 186/1946 Sb.

¹⁰⁰ § 31 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

¹⁰¹ Důvodová zpráva k zákonu o státním občanství České republiky, s. 69.

V. II Nabývání státního občanství prohlášením učiněným osobou narozenou v době od 1. října 1949 do 7. května 1969 mimo území Československé republiky

Další případ, kdy lze nabýt státní občanství prohlášením je situace, kdy je nepochybné, že fyzická osoba byla ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky československým státním občanem, avšak není možné určit její republikové občanství, tedy se nestala českým ani slovenským státním občanem. Toto ustanovení se dotýká výjimečných situací, kdy českoslovenští státní občané žijí nebo žili v cizině a oni sami nebo jejich předkové republikové občanství nenabývali na základě právní úpravy, která od 1. ledna 1969 se vznikem československé federace stanovila republikové státní občanství.¹⁰² Prohlášení může učinit nejen fyzická osoba splňující výše uvedené podmínky, ale rovněž její potomci v linii přímé.

Prohlášení může dále učinit bývalý československý státní občan, který měl před odchodem do ciziny trvalý pobyt na území České republiky nebo České socialistické republiky, pokud není ke dni učinění prohlášení státním občanem Slovenské republiky.¹⁰³

Zákon vypočítává doklady, které prohlašovatel k prohlášení dokládá. Jsou jimi matriční doklady: rodný list, oddací list, doklad o vzniku partnerství, případně doklad o rozvodu manželství, doklad o zrušení partnerství, úmrtí list zemřelého manžela nebo partnera a doklad prokazující datum a způsob pozbytí českého či československého státního občanství prohlašovatele.

V. III Nabývání státního občanství prohlášením učiněným osobou, které byl neoprávněně vydán doklad prokazující státní občanství České republiky

Zákon umožňuje nabytí státního občanství prohlášením fyzické osobě, které byl neoprávněně vydán doklad, kterým se státní občanství prokazuje. Předpokladem ovšem je, že tato osoba byla v dobré víře, že je státním občanem České republiky a doklad o státním občanství nebyl ve lhůtě 10 let ode dne jeho vydání zrušen.¹⁰⁴

¹⁰² § 31 zákona odst. 2 č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

¹⁰³ § 33 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

¹⁰⁴ § 34 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

V. IV Nabývání státního občanství prohlášením učiněným přistěhovalci druhé generace

Zákon nově upravuje problematiku nabývání státního občanství přistěhovalci druhé generace, tedy fyzických osob, které se na území České republiky narodily, či do České republiky přijeli se svými rodiči cizinci a žijí zde již po dlouhou dobu. Zákon umožňuje zletilým fyzickým osobám, aby prohlášením nabyly státní občanství České republiky za následujících podmínek: nedosáhly více než 21 let věku, v České republice mají povolen trvalý pobyt, a to bez stanovení jeho požadované délky. Dále musí prohlášovatel v České republice žít nejpozději od věku 10 let a k datu prohlášení se v České republice oprávněně zdržovat nejméně dvě třetiny této doby. Negativní vymezení tkví v podmínce, že prohlášovatel nesmí být pravomocně odsouzen pro trestný čin nebo provinění, pokud se na něj nehledí, jako by nebyl odsouzen.¹⁰⁵

V. V Nabývání státního občanství prohlášením dítěte svěřeného do náhradní péče

Poslední způsob nabývání státního občanství prohlášením je věnován dětem, které se na území České republiky legálně zdržují a byly svěřeny do náhradní péče. Vyjma zákonných zástupců a opatrovníků dítěte může prohlášení učinit osoba, které bylo dítě svěřeno pravomocným rozhodnutím soudu do péče, nebo ředitel zařízení pro výkon ústavní výchovy anebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které pečují o dítě na základě pravomocného soudního rozhodnutí. Dětem, které byly v České republice svěřeny do náhradní péče. Cílem tohoto ustanovení je dle důvodové zprávy snadnější integrace dětí svěřených do náhradní péče, což je nesporně v nejlepším zájmu těchto dětí.¹⁰⁶

Co se týče procesní stránky nabytí státního občanství prohlášením. K přijetí prohlášení je příslušný krajský úřad podle místa trvalého pobytu prohlášovatele na území České republiky. V případě, že prohlášovatel trvalým pobytem na území České republiky nikdy nedisponoval, je k přijetí prohlášení místně příslušný Úřad městské části Praha 1 s výjimkou prohlášení činěného ve prospěch dítěte svěřeného do náhradní péče. V cizině lze prohlášení učinit před zastupitelským úřadem, který je ve lhůtě 30 dnů zašle spolu s předloženými doklady příslušnému krajskému úřadu nebo Ministerstvu vnitra.

¹⁰⁵ § 35 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

¹⁰⁶ § 36 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

Poté, co příslušný správní orgán ověří, zda jsou naplněny zákonem stanovené podmínky, přistoupí k meritornímu rozhodování. K nabytí státního občanství dochází dnem převzetí listiny o nabytí státního občanství České republiky, s výjimkou prohlášení podle § 34 zákona, kdy se za den nabytí státního občanství České republiky považuje den vydání prvního dokladu prohlášovatele.

Na postup krajského úřadu a ministerstva při ověřování, zda jsou splněny podmínky pro nabytí státního občanství České republiky prohlášením, se obdobně použijí ustanovení částí druhé a třetí správního řádu. Správní řízení tedy podléhá obecným ustanovením o lhůtách podle ust. § 71 a n. správního řádu.

VI. Pozbývání státního občanství

Zákon umožňuje českému státnímu občanu pozbýt státní občanství České republiky z vlastní vůle prohlášením za předpokladu, že se nestane bezdomovcem a naplní další zákonem požadované podmínky.¹⁰⁷

Na základě projevu vůle fyzické osoby je tedy možné vzdát se státního občanství České republiky, jestliže občan kumulativně splňuje následující tři podmínky: trvale se zdržuje v cizině, není v České republice přihlášen k trvalému pobytu a je státním občanem cizího státu.

Zákon dále nově zakotvuje možnost učinit prohlášení i v případě, kdy český státní občan o cizí státní občanství teprve žádá a prohlášení o vzdání se státního občanství České republiky je podmínkou pro nabytí tohoto cizího státního občanství. Oproti dosavadní právní úpravě je naopak zcela vypuštěno automatické pozbytí státního občanství v důsledku nabytí cizího občanství na vlastní žádost.

V rámci prohlášení o vzdání se státního občanství České republiky prohlašovatel musí prokázat, že je českým státním občanem. Zákon vypočítává doklady, kterými se tak prokazuje, jsou jimi: občanský průkaz České republiky, cestovní doklad České republiky osvědčením o státním občanství, které není starší 1 roku a listina o nabytí nebo udělení státního občanství České republiky, která rovněž nesmí být starší 1 roku.¹⁰⁸

K prohlášení o vzdání se státního občanství České republiky prohlašovatel dokládá doklad prokazující jeho pobyt v cizině a doklad o nabytí cizího státního občanství či doklad o příslibení nabytí cizího státního občanství.

K přijetí prohlášení o vzdání se státního občanství České republiky je příslušný zastupitelský úřad České republiky v zemi, kde má prohlašovatel trvalý pobyt či o jejíž státní občanství prohlašovatel žádá. Prohlášení je také možno učinit na území České republiky před krajským úřadem příslušným podle místa posledního trvalého pobytu prohlašovatele na území České republiky. Pokud prohlašovatel trvalý pobyt na území České republiky nikdy neměl, je místně příslušným Úřad městské části Praha 1.

K rozhodování ve věci samé je příslušný krajský úřad, který v případě splnění podmínek pro pozbytí státního občanství České republiky prohlášením vydává doklad o pozbytí státního občanství České republiky prohlášením. V případě, že se jedná o prohlašovatele, který o cizí státní občanství teprve žádá, vydává

¹⁰⁷ § 40 odst. 1 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

¹⁰⁸ § 40 odst. 2 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

krajský úřad doklad o tom, že prolašovatel pozbude státní občanství České republiky, pokud předloží doklad prokazující příslibení nabytí cizího státního občanství.

K pozbytí českého státního občanství dochází dnem převzetí dokladu o pozbytí státního občanství České republiky prohlášením, případně dnem, kdy prolašovatel doručí zastupitelskému úřadu nebo krajskému úřadu doklad o tom, že nabyl státní občanství cizího státu nebo dne, kdy je zastupitelskému úřadu nebo jinému státnímu orgánu České republiky doručeno oznámení orgánu cizího státu o tom, že státní občan České republiky nabyl cizí státní občanství.¹⁰⁹

VI. I Obnova řízení

Stávající právní úprava přináší možnost obnovy řízení v případě nabytí státního občanství udělením a prohlášením. Při obnově řízení ve věci nabytí státního občanství České republiky se postupuje podle správního řádu.¹¹⁰

V novém řízení se nepožadují stanoviska Policie České republiky a zpravodajských služeb, která si Ministerstvo vnitra na shora uvedených orgánech vyžádá v rámci správního řízení o udělení státního občanství.

Prolašovateli zanikne státní občanství České republiky dnem nabytí právní moci rozhodnutí o tom, že státní občanství České republiky nenabyl.¹¹¹

Důvody pro zahájení řízení o obnově je například skutečnost, že osobě, které bylo uděleno, zamlčela nebo nepravdivě poskytla informace, které byly pro rozhodnutí ve věci samé zásadní. K obnově se naopak nepřistoupí pro skutečnosti, které zásadní vliv neměly.

Obnovené řízení je vedeno pouze s účastníkem, u něhož jsou dány důvody pro obnovu řízení, a to i v případě žádosti společně podané manželi či rodiči a nezletilými dětmi. V těchto případech se nové rozhodnutí omezuje pouze na zrušení výroku původního rozhodnutí, který se toho kterého účastníka týká.¹¹²

¹⁰⁹ § 40 odst. 8 a 9 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

¹¹⁰ § 100 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.

¹¹¹ Důvodová zpráva k ust. § 39 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

¹¹² § 39 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

Závěr

Cílem mojí práce je pojednat o současné platné právní úpravě nabývání státního občanství udělením a prohlášením a o pozbývání státního občanství.

V začátku mojí práce se stručně věnuji vymezení pojmu státního občanství a stručnému přehledu institutu státního občanství v českých zemích.

Dále pojednávám o jednotlivých způsobech nabývání státního občanství a pozornost zejména věnuji udělení státního občanství na základě žádosti a prohlášení. Při zpracování třetí až páté kapitoly jsem vycházel převážně ze samotného textu platné právní úpravy státního občanství, z ustanovení zákona o státním občanství a na tento zdroj proto rovněž hojně odkazuji.

Z hlediska udělení státního občanství zákon rozlišuje obecnou proceduru, v rámci které žadatel musí, chce-li dosáhnout kladného meritorního rozhodnutí, splnit zákonem vyjmenované podmínky či dosáhnout prominutí podmínek pro udělení státního občanství v rámci institutu správního uvážení.

Případy spadající pod obecnou proceduru podléhají principu, podle kterého není na státní občanství právní nárok. Jinak je tomu v případě zvláštních způsobů udělení státního občanství a nabývání státního občanství prohlášením. Ve dvou posledně jmenovaných případech mají žadatelé či prohlašovatelé na státní občanství právní nárok, a příslušný správní orgán, tak musí, splní-li žadatel či prohlašovatel zákonem stanovené podmínky, státní občanství přiznat.

V rámci kapitoly o nabývání státního občanství udělením se věnuji procesním aspektům řízení ve věci nabývání státního občanství. Jedná se o správní řízení podléhající správnímu řádu, v rámci kterého se uplatňuje zákon o státním občanství jako *lex specialis*. Mezi hlavní oblasti, které speciální zákon vymezuje od obecné úpravy odlišně, patří okruh požadovaných náležitostí žádosti, stanovení místní a věcné příslušnosti správních orgánů o žádosti rozhodujících, vymezení lhůt pro vydání meritorního rozhodnutí a rozhodnutí o opravném prostředku v rámci řízení o rozkladu, způsob vyhotovení meritorního rozhodnutí a specifický případ vyloučení soudního přezkumu u stanoveného okruhu meritorních rozhodnutí.

Současná právní úprava zná pouze jeden způsob pozbytí státního občanství, kterým je pozbytí státního občanství na základě občanova prohlášení. Splní-li prohlašovatel zákonem stanovené podmínky, dochází, až na výše uvedené výjim-

ky, k pozbytí českého státního občanství dnem převzetí dokladu o pozbytí státního občanství České republiky.

Resumé

My diploma thesis deals with the subject of acquiring and losing Czech citizenship. The core of notion of citizenship is a bond between an individual and the state.

My diploma thesis is divided into five chapters. The first chapter represents an overview of notion of citizenship. The second chapter deals with a brief introduction to a historical background of obtaining and losing citizenship beginning from 1811 up to the present. The rest of my thesis is focused on the current legislation of Czech citizenship which is represented by Act No. 186/2013 Coll., on Citizenship of the Czech Republic, effective from 1st January 2014. In chapter three, I focus on general principles of acquiring Czech citizenship. The fourth and fifth chapters are dedicated to acquiring Czech citizenship through a conferment and declaration. The final chapter deals with loss of citizenship.

In general, foreign nationals who were granted a permanent residence permit, asylum or who are people without state citizenship living permanently in the Czech Republic are eligible for acquiring the citizenship of the Czech Republic through a conferment.

Particular categories of foreigners are eligible to gain Czech nationality through declaration. For instance, the possibility to acquire citizenship by declaration has been newly affirmed for foreigners living in the Czech Republic aged between 18 to 21 years who have the Czech permanent residence permit and at the same time were legally present on the territory of the Czech Republic for at least two-thirds of the time between no later than the age 10 up to the date of the declaration

Czech nationals are allowed to make a declaration renouncing their Czech nationality. The declaration is to be approved by the competent Regional Office. There is no other way to take away nationality status from Czech nationals.

SEZNAM LITERATURY:

Primární prameny

1. Zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbyívání státního občanství České republiky
2. Zákon č. 186/2003 Sb., o státním občanství České republiky
3. Evropská úmluva o občanství – European Convention on Nationality, 1997
4. Všeobecná deklarace lidských práv přijatá v roce 1948
5. Úmluva o některých otázkách střetů zákonů o státním občanství, 1930
6. Úmluva o omezení případů několikerého státního občanství a vojenských povinností v případech několikerého občanství, 1963
7. Úmluva o postavení osob bez státního občanství

Sekundární prameny

Monografie a učebnice

1. VALÁŠEK, Miloš. Státní občanství: zákon o nabývání a pozbyívání státního občanství České republiky a vybrané související právní předpisy a mezinárodní dokumenty, Linde, 2006
2. DONNER, R. 1994. The Regulation of Nationality in International Law. Transnational Publishers. 2nd ed. Irvington on Hudson
3. EMMERT, František. Česká republika a dvojí občanství, C. H. Beck, 2011
4. Ústava České republiky: komentář, C. H. Beck, 1997
5. SEIDL-HOHENVELDERN. Mezinárodní právo veřejné. ASPI, 2006
6. Státní občanství v judikatuře Ústavního soudu ČR
7. Zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbyívání státního občanství České republiky, ve znění zákona č. 272/1993 Sb.
8. Evropská úmluva o občanství z roku 1963 European Convention on Nationality
9. Všeobecná deklarace lidských práv přijatá v roce 1948
10. KNAPP, V. Vědecká propedeutika pro právníky,
11. KUČERA, Viktor. Státní občanství, komentář, Linde Praha, a. s. Praha / 2006

Články

1. FILIP, Jan. Státní občanství v judikatuře Ústavního soudu ČR. Právní zpravodaj: časopis pro právo a podnikání, Praha: C. H. Beck, 2002, č. 4, s. 9–11. ISSN 1212-8694.
2. EMMERT, František. Přináší nový zákon o státním občanství liberalizaci, nebo naopak posiluje mocenskou autoritu státu? Právní rozhledy, Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, roč. 2014, č. 10, s. 343–349. ISSN 1210-6410.
3. HŘEBEJK, Jiří. „Dvojí státní občanství.“ Acta Universitatis Carolinae Iuridica 2 (2014): 105–108.
4. KANDALEC, Pavel. Střet právního, biologického a sociálního otcovství v novém zákoně o státním občanství České republiky. In Lidské práva a občianstvo. Konference pořádaná Fakultou sociálních a ekonomických věd Univerzity Komenského v Bratislave 10. 12. 2013.
5. TOMKOVÁ, Milada. „Občanství Evropské unie mezi realitou a ideálem.“ Acta Universitatis Carolinae Iuridica 3 (2014): 9–12.
6. KUDRNA, Jan. „K možnosti přiznat volební právo cizincům.“ Acta Universitatis Carolinae Iuridica 2 (2014): 109–1.